

A sztrájk büntetése.

IRTA :

ÁGOSTON PÉTER.

KIADJA :

SEBŐ IMRE NAGYVÁRAD.

1908.

Nyomatott Sebő Imre könyvnyomdájában Nagyváradon.

BEVEZETÉS.

1. §. A büntethetőség kérdése általában.

Ahhoz, hogy a sztrájk büntethetőségéről beszélhessünk, előbb a bűncselekmény fogalmával és a büntetés céljával kell tisztába jönni. Természetesen nem új elmélet létesítése céljából tesszük ezt, hanem a sztrájk büntethetőségének tisztázása céljából. A mai társadalom fő vezérelve az egyéni tulajdon és a gazdasági élet védelme, s így mi sem természetesebb, minthogy a gazdaság és az egyéni tulajdon a jogra befolyást gyakorolnak. Ezek mellett azonban a társadalom más elvei is hatnak s így ezek nem ritkán meggyengítik ama fő elvek hatását, miért is e fő elvek nem hatottak mindig egyformán, úgy hogy a tulajdon elleni cselekményeket sem mindig egyformán torolták meg. A társadalom elveinek hatása pedig folyton változott az elvekkel s ezek jelentőségével. Az a befolyás tehát, melyet gyakoroltak változó volt. E befolyás leginkább a büntetendő cselekmények változásánál tűnik szembe. Miután a társadalmak vezérelvei folytonosan változtak, a bűncselekmények ehhez képest szintén változtak. A különböző korok s népek más más cselekményeket minősítettek tehát bűncselekményeknek. Ez magyarázza meg azt is, hogy a bűncselekmény fogalmának megállapítása tekintetében oly eltérők a vélemények, sőt azt is, hogy minden jogrendszer szerint külön kell a magánjogi, tehát nem büntethető és büntetőjogi jogsérelmet elhatárolni. Az elmélettel foglalkozók közül sokan, *Merkel* nyomán, a magánjogi és büntetőjogi jogsértés közt nem keresnek ma már minőségi, különösen nem keresik az erkölcsrel kombinált különbségeket, hanem arra az álláspontra helyezkednek, hogy a bűncselekmény nagyobb

mértékben sértette a jogrendet, mint a magánjogi sértés. Van azonban számos ettől eltérő álláspont, mely valamely cselekmény büntetésének alapját másutt keresi. Bármennyire kutassanak is azonban egységes és kielégítő magyarázat után, ilyet találni még sem sikerül, a mint ezt az alábbi hat különböző iskola ismertetésekor látni fogjuk.

1. A bűncselekmények elméletét nézve az első, melyet említenünk kell az, mely azt a felfogást teszi magáévá, hogy bűncselekmény az, a mit a jogrend büntet, ezt *pozitív* elméletnek nevezzük. Tulajdonképen nem oldja meg a kérdést, mert soha sem állapíthatjuk meg, hogy valamely cselekmény bűncselekmény-e, míg nem tudjuk, hogy a jogrendszer egy cselekményt büntet-e vagy sem.

2. Sokkal szélesebb alapon áll az az elmélet, melynek alaptétele szerint a bűncselekmény az erkölcsileg rosszal azonos. Csakhogy akkor nagyon sok cselekmény bűncselekmény volna, a mit a jogrendszerek nem büntetnek, és viszont sok nem az, a mit büntetnek.

3. A közérdeket tekintik sokan az elhatározó momentumnak s azt nevezik bűncselekménynek, a mi a *köznek árt*.¹ Ez a felfogás megint nem fedi a tételes jogrendszereket, mert nagyon sok cselekményt büntetnek, a mi a közre nézve közönyös. Ennek mintegy al faja a *Pikler Gyula* nézete, a ki szerint azt büntetik, a minek büntetését hasznosnak tartják, vagyis a mit a társadalom fenállása szempontjából károsnak tartanak.

4. Alárendelt jelentőségű s az előbbi alá vonható a külön iskolaként tekintett társadalmi szerződés elmélete. E szerint az a bűncselekmény, a mi a társadalmi szerződést sérti.

5. A *természetes büntett* elmélete sem segít a kérdés megoldásában, e szerint az a bűncselekmény, a mit az emberek minden időben s minden körülmények közt bűncselekménynek tekintettek,² mert csak ez sérti változatlan erkölcsi érzékünket. Csakhogy akkor a gyermekölés nem volna bűncselekmény, mert ezt nem büntették minden időben.

6. Ezeknél megfelelőbb de még mindig nem kielégítő.

1 *Durkheim*: De la division du travail social: 37 l. (1902)

2 *Garofalo*: La criminologie: 5 l.

Durkheim' felfogása, a ki szerint az a büntett, a mi erős és határozott kollektív öntudatot sért, vagyis a mi erős közfelháborodást kelt.

A ma érvényes jogok szempontjából azonban egyik elmélet sem helyes. Az *ma a bűncselekmény, a mit büntetnek, azt büntetik, a mit az uralkodó osztály büntetendőként megjelöl.* Ezzel a felfogással lehet csak megérteni azt, hogy miért büntetik a sztrájkot. Ezzel a felfogással érthetni csak meg azt, hogy a jog egyenlőtlensége nem az igazságosság kedvéért van, hanem az igazságtalanságot fokozza.²

A bűncselekmény kérdése szorosan összefügg a büntetés céljának kérdésével, a büntetés a bűncselekményt nyommon követi. Bűncselekménynyé csak úgy nyilvánít a jogrend valamely cselekményt, ha bünteti s illetve a bűncselekménynyé nyilvánítás az által történik, hogy kijelenti, hogy e cselekmény elkövetőjére ennyi vagy annyi büntetést mér. Kétségtelen ezek szerint, hogy a büntetésnek célja van. E cél a cselekmény elkövetésének megakadályozása, ha ezt a törvényhozó nem akarná, akkor felesleges volna a büntetés. Egymagában a megtorlás, mint öncél a törvényhozó előtt nem lebeghet. Ha pedig a büntetés célja a cselekmények elkövetésének meggátlása, akkor a büntetésnek erre alkalmasnak is kell lennie. Az kétségtelen, hogy a sztrájk, vagyis a munka megszüntetése miatt pénzbüntetést és szabadságvesztést róni valakire, alkalmas lehet arra, hogy bárkit is elijesszen tőle.

A sztrájk, mint tudjuk nem valamely cselekvés megtétele, hanem elmulasztásából áll, röviden a sztrájk annyi mint pihenés, nem dolgozás. A törvények a nem tevést büntetik tehát a sztrájkban. Hogy mennyire áll fenti tételünk, mely szerint az uralkodó osztályok érdekében büntetik a sztrájkot, az legjobban akkor tűnik szembe, ha azokat a nemtevéseket nézzük, melyek a büntető törvények szerint máskor büntetés alá esnek.

Az 1878. évi V-ik t. cikk 135. §-a szerint az, a kinek tudomása van felségsértés elkövetésének szándékáról *s fel nem jelenti*, három évig terjedhető államfogházzal bün-

1 i. m. 39 - 47 l.

2 V. ö. *Vámbéri R: Büntetőjog és Ethika* (1907.) 70. s köv. lapjain olvasható fejtegetéseket is.

tettetik. Tudjuk, hogy a felségsértés¹ súlyos természetű cselekmény, mely az állam megingatására vezethet, ezért a kötelező feljelentés.

A 197. §. szerint a *közhivatalnok*, a ki valakinek törvényellenes letartóztatásáról *hivatalos* tudomással bír s fel nem jelenti, egy hónapig terjedhető fogházzal büntetendő. Tehát az a közhivatalnok kinek hivatalos tudomása van, hogy más személyes szabadságát megsértették egy hónapi fogház büntetést kap, ha nem tesz semmit ennek meggátlására.

A 365. §. szerint, a ki idegen dolgot talál s azt a hatóságnak vagy a tulajdonosnak 8 nap alatt át nem adja... három hónapig terjedhető fogházzal és 500 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

A 481. §. szerint a hivatali kötelesség megtagadása, ha összebeszélés eredménye büntett és három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Az 1879. évi XL. t.-c. 64. §-a szerint az a szülő, gyám, gondnok, felügyelő a ki a 16 éven aluli gyermekét *csavarogni* hagyja 100 forintig, visszaesés esetén (2 éven belül) 200 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyan-e törvény 93. §-a szerint az orvosok, bábák, gyógyszerészek 100 forintig terjedhető pénzbüntetéssel sújtatnak, ha kötelességüket nem teljesítik. A 94. §. szerint a hatósági orvos vagy szülésznő 300 forintig terjedhető pénzbüntetéssel, ha hívásra ok nélkül azonnal meg nem jelen. A 99. §. szerint, a kinek házában, gyárában, intézetében járvány ütött ki s nem gondoskodik 24 óra alatt orvoslásról 300 forintig terjedhető pénzbüntetéssel sújtatik. Ugyanigy a 100 §. szerint 15 napig terjedhető elzárással és 100 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, a ki ragályos beteget szállít s járművét fertőtlenítés nélkül a közönség rendelkezésére bocsátja. A 102. §. szerint, a ki veszett kutyájának ártalmatlanná tételéről nem gondoskodik 300 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. A 106. §. szerint az a nő a ki tudja, hogy bujakórban, vagy ragályos betegségben szenved s dajkának beáll 2 hónapig terjedhető elzárással büntethető. A 112. §. szerint, a ki kompját életbiztonságra

veszélyes állapotban tartja, ötven forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Büntetés alá esik a bérkocsis, ha megbeszélés dacára nem jelentkezik a rendelőnél.

Mindezekben a felsorolt esetekben a törvény azt bünteti, hogy valaki nem tette meg azt, a mivel tartozott. A sztrájkoló az uralkodó osztály szerint nem teszi azt, a mivel tartozik s ezért az 1898. II. t.-c. 62 §-a szerint 60 napig terjedhető elzárással büntetendő.¹ Ennél súlyosabban csak a vétségeket² bünteti a törvény, de a kihágásokat, még ha egész vidékeknek ragálylyal való ellepését vonnák is maguk után, ha emberek életét tenné is tönkre, csak egyetlen egy esetben bünteti, a mikor a mulasztás okvetlen súlyos börtveleményekkel jár, t. i. mikor bujakóros dajkának szegődik.

Szerződésszegést, ugy mint a hogy azt a munkások munkabeszüntetése esetén fenforogni látják, csak egyetlen egy esetben büntet a büntető törvény. A 457. §. szerint: „A ki háboru idején, vagy a hadseregnek, vagy a hadsereg egy részének hadi lábra helyeztetése után a haderő részére eszközözendő szállítás iránt valamely hatósággal kötött szerződést nem teljesíti, vagy azt nem a szerződés határozmányainak megfelelően teljesíti: két évig terjedhető fogházzal és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.“ Ugyan így bünteti a törvény az alszállítókat, fuvarosokat, vagy alkalmazottakat.

A szerződésszegés ilyen esetben befolyásolhatja a háboru sorsát, s az egész ország létére elhatározó befolyással lehet. Ennek a körülménynek figyelembevételével állapította meg a törvény a két évi fogház büntetést, mert feltételezte, hogy ilyen esetben az ellenséggel való bizonyíthatatlan összejátszás forog fenn. A háboru sorsára való ilyen befolyást, ha a háboruban már kockára teszik az ország létét, nem lehetett a szállítóknak engedni.

1 Az 1907. XLV. t.-c. 57. §-a szerint a gazdasági cseléd 10 napi elzárás és 100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

2 Az 1878. V. t.-c. 316. §-a szerint: „A ki ragályos betegség idején a tovább terjedés megakadályozása végett elrendelt zár, vagy egyéb felügyeleti szabályokat megszegi, hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő. Ha pedig valaki a zár, vagy felügyeleti szabályok megszegésének következtében a ragályos betegséget megkapta: a megszegő három évig terjedhető fogházzal büntetetik. A kísérlet büntetendő.“

De hol van az ország, tehát valamennyünk sorsától a munkáltatónak a kötött szerződésből keletkező haszon kevesebbedése, vagy vesztesége? Hol van az előbbi általános érdektől, sőt az állam létének feltételeitől a munkáltató haszna, nem is léte? Ha a munkáltató léte, vagy legalább tőke vagyona szennvedne, de csak jövedelmel! Ő maga, családja, vagyona, mind megmaradnak, értékben sem kevesebbednek s a munkást azért mert nem dolgozik 2 hónapra elzárják, a mikor pedig az egész ország elveszhet valakinek mulasztása következtében, akkor 2 év a büntetés.

Miért vajjon? Nézzük csak, hogy kiről van szó, s meg van a felelet.

Világos e néhány példából, hogy az uralkodó osztály tisztában van a büntetés céljával s azzal, hogy a büntetés mértékének meghatározásában nincs korlátozva, s így a mérték bármily szigorú megállapítása csak annál biztosabban vezetheti céljához a sztrájk megszüntetéséhez. De vajjon megfelel-e a sztrájk büntetésének elve az igazságosság elvének, mely a munkásban is él? Erre semmiféle elmélet feleletet nem ad, de nem is kell hogy adjon, mert e kérdésre adandó felelettel mindenki tisztában van. „Az oly állam, mely ez esetben is kriminális büntetéseket alkalmaz nem tarthat igényt arra, hogy a kulturállamok közé sorozzák.“

Arra való tekintettel, hogy a sztrájk büntetését, sőt a szolgálati szerződések egyesek általi megszegését büntető törvények folyton szaporodnak nálunk, e kérdést részletesen kell vizsgálnunk.

Előre kell természetesen bocsátani, hogy akkor, mikor a szerződésszegés miatti büntetés kérdését vizsgáljuk, arra az alapra kell helyezkednünk nekünk is, melyre a tételes törvények helyezkednek, t. i. hogy *az összes szolgálati szerződések a megkötések erejénél fogva érvényes és kötelező egyéni szerződések.*

Teljesen eltekintünk most attól, hogy a szolgálati szerződést érvényesnek ismerni a szerződő felek egyenlőségének alapján jogilag is helytelen. Nem hagyható azonban figyelmen kívül az a körülmény, hogy a különböző osztályoknak

a jogról való felfogása különböző. Hiába hivatkoznak jogászaink minduntalan a nép jogi meggyőződésére, mikor egyes jogtételeiknek más forrását nem ismerik. A nép s az uralgó osztály jogi nézete nem olyan egységes, a milyennek feltüntetni akarják. A nép a nem dolgozást akkor, mikor sztrájk alakjában jelentkezik nem büntetné. Hogy fogja-e büntetni a népuralom, vagyis a szocialis állam a sztrájkot vagy sem, azt nem tudja senki előre megmondani, s így kár, ha mint *Baumgarten*¹ teszi azzal érvelnek a büntetés mellett, hogy a jövő államának is szüksége lesz a kényszerítő eszközökre. Nem tudjuk, hogy az a társadalom, mely minden tagja szükségletéről gondoskodni fog, melyben mindenkinek lesz kenyere, lakása, ruhája, fog-e büntetéssel is kényszeríteni a munkára, de ha úgy lesz is, több joggal fog történni, mint ma, amikor a társadalom kényszer eszközökkel ugyan él, de tagjait pusztulni hagyja.

A sztrájk büntethetőségének tisztázása szempontjából a következő kérdéseket kell megoldanunk:

1. Büntethető-e a nem dolgozás?
2. Büntethető-e a nem dolgozás, ha a szolgálati viszony szabályszerű megszűnte után következik be?
3. Büntethető-e az, aki sokadmagával szabályszerűen bontja fel a szolgálati viszonyt s azután nem dolgozik?
4. Büntethető-e az egyes szerződés nem teljesítése, ha szerződésszegés miatt következik be?
5. Büntethető-e a sztrájk, ha szerződésszegés ad rá okot?
6. Büntethető-e az az egyes, ki szerződését megszegve hagyja el munkáját?
7. Büntethető-e a sztrájk, ha a szolgálati szerződésnek a munkások részéről való megszegésével jár?
8. Büntethető-e a szerződésszegésre, a sztrájkra való felhívás?
9. Büntethető-e a sztrájkra való kényszerítés?
10. Büntethető-e az, aki a sztrájkra való rábirás céljából pellengérezéssel fenyeget, vagy a sztrájk törőt becsületében sérti?

1 A sztrájk jogi következményei. 19. s. köv. 1.

I. Fejezet. A sztrájk büntetése általában.

2. §. *Büntethető-e a nem-dolgozás?*

Igy vetem fel a kérdést, mert azt hiszem, hogy különbség van a nem-dolgozás és a dologtalanság közt. A nem-dolgozás egymagában sem nálunk, sem a külföldön nem büncselekmény. A nem-dolgozást ugyan sokszor összetévesztik a csavargással, mely az 1879. XL. t.-c. 62. §-a szerint 8 napig terjedhető elzárással büntetendő, de ez téves, mivel a csavargásnak a törvény szerinti ismertetője az, hogy valakinek ne legyen sem biztos lakhelye, sem munkája s hogy egyik helyről a másikra csavarogjon. Vagyis a munkás, ha nem dolgozik, egymagában e miatt törvényeink szerint nem büntethető s felelősségre nem vonható. E törvényi rendelkezést ennek dacára sokszor fordítják a munkások ellen, jóllehet ez a *csavargókra* vonatkozik. A közigazgatási hatóságoknak ilyen készakarva való tévedése ugyan sokszor találkozik azokéval, a kiktől a közigazgatási hatóságok függnek, de a törvény intenciójával soha.

3. §. *Büntethető-e a nem-dolgozás, ha a munkaviszony szabályszerű megszüntetése után következik be?*

Erre a kérdésre is könnyű megfelelni. Aki a munkából szabályszerűen kilépett, nem tartozik dolgozni s így e miatt nem is büntethető.

Tulajdonképen az első, de lényegében a második kérdésre való tekintettel is egy kis történeti visszapillantást kell tennünk, hogy a multnak e kérdésekre vonatkozó véleményét is ismerjük. A középkorban a szentírásnak azt az elvét fogadták el irányadóul, de csak *a szegényekre*: a ki nem dolgozik, ne is egyék. Sőt ezt az elvet tovább is fejtették és a *nem dolgozást* bűnnek tartották a szegénynél akkor is, ha nem ő maga volt az oka. A szegény nemdolgozó koldulni kénytelen ma s ugyanezt kellett tennie a multban. A koldusok elleni szabályok tehát a szegény nemdolgozók elleni szabályokkal azonosak. A koldusok ellen különösen a városok védekeztek, nemcsak azzal, hogy felügyelet alá helyezték, hanem, hogy a legtöbb városból a munkaképes munkanélkülieket kiűzték, hogy ezzel épen lehetetlenné tették a dolgozást, arra nem

gondoltak. A visszatérőt megvesszőzték, homlokán tüzes vassal megbélyegezték, pellengérré állították s újra kiűzték. Sokszor fülüket levágva megcsonkították. Angliában VIII. Henrik (1509—1547.) a nemdolgozókat lefejeztette, uralkodása alatt nem kevesebb, mint 72000 munkanélküli halt meg hóhő kezétől. Sőt 1547-ben azt rendelte, hogy aki munkanélkülit fejelet, azt mint rabszolgát kapja, ha pedig a munkanélküli megszökik, kivégzendő¹ Erzsébet (1558—1603.) a munkanélkülieket felakasztatta. Franciaországban a gyarmattársaságok fel voltak jogosítva arra, hogy a munkanélkülieket összefogják s a gyarmatokba szállítsák. Németországban is vesszőzés, fogság s halálbüntetéssel sújtották a munkanélkülieket. A legújabb korhoz közeledve a büntetések mindinkább enyhültek s végül teljesen megszűntek, illetve a csavargás, mint kihágásra szorulnak. Ezeknek a törvényeknek megvolt az a hatása, hogy a munkanélküli minden feltétel mellett vállalt munkát.

A munkanélküliségnek egymagában bünként való felfogása ma már ismeretlen, de hogy a nem dolgozást még sokszor és sokan bűnnek nézik ma is, azt e történeti visszapillantás után nem lehet csodálni. Annyi azonban mégis áll, hogy a pusztá nem dolgozást büntetni ma már sehol sem lehet.

Az emberi gondolkozás következetlenségére jellemző, hogy a munkátlanságnak, vagy a munkátlanság következménye a csavargás és koldulásnak bünként való felfogása dacára, a munkához való jog még csak elismerve sincs, nem-hogy érvényesíthetéséről gondoskodtak volna. A koldulást és csavargást azonban nem tekintvén pusztá nem-dolgozásnak, róla itt nem is szólhatunk.

Ennek dacára számos, sőt számtalan eset sorolható fel közigazgatási hatóságaink gyakorlatából, melyekben a szerződés nélküli munkást tartózkodási helyéről illetőségi községébe toloncolták. Ez azonban nem vág e kérdésbe s azért nem szólunk róla.

Vizsgálva azt az okot, mely miatt a csavargás, vagy állandó lakóhely nélkül való szükölködés büntetendő, világos, hogy a tulajdon védelmében kell azt keresni. Azzal indo-

1 Ashley: Englische Wirthschaftsgeschichte (1896.) II. 389. 1.

kolják e törvényellenes eljárást, hogy a tulajdon biztonságát és sértetlenségét veszélyeztetik a nem dolgozó munkások. A törvényben semmiféle alappal nem bíró ilyen közigazgatási önkényes intézkedésekről e helyen azonban nem akarunk szólni.

4. §. *Büntethető-e az, aki sokadmagával egyszerre mondja fel a szerződéses viszonyt s annak megszűntével nem dolgozik?*

A felelet erre a kérdésre époly egyszerű, mint az előbbiekre: amit egy munkás megtehet, azt megteheti ezer is. Miután azonban a tömeges munkaszüneteléssel szemben igen sokan ellenszenvvel viseltetnek, nagyon határozottan hangsúlyozni kell, hogy a sztrájknak ezt az esetét sehol, semmiféle törvény nem bünteti, mert amely törvényhozás a sztrájk büntethetőségét elfogadta, azt a munkások részéről fenforgó szerződészegés alapján tette.

A szerződésnek a munkások részéről való tömeges megszüntetése tehát nem lehet büntethető, mert az nem tesz különbséget, hogy többen szüntetik meg egyszerre szerződéses viszonyukat. A többet úgy véve, hogy minden egyes másutt és mással szemben fenálló viszonyát szünteti meg, azt látjuk, hogy nem eredményez sztrájkot és nem tekintjük tömeges munkaszünetelésnek. Az utóbbi fogalmához hozzátartozik nemcsak az egy hely, hanem az egy munkaadó is, illetve a munkaadó munkásainak nagy részéről, ha nem valamenyi részéről történt munkaszünetelése. Ez ismét csak megegyezés, összebeszélés eredménye lehet. A mikor tehát a büntethetőség kérdését felvetjük, ezt csak az összebeszélés, a kölcsönös megegyezésre való tekintettel tehetjük.

Sajátságos jelenség volna, hogy az a cselekmény, mely magában véve nem büntethető, melynek csak magánjogi következményei vannak, ha egyszerre többek által vitetik véghez, büntethető legyen.

Vannak ugyan cselekmények, melyek csak csoportosulás, összebeszélés, vagy legalább együttműködés esetén állapíthatók meg, de ez esetben a csoportosulás csak a minősítés szempontjából lényeges, de a büntethetőség már a célban, illetve az egyes cselekményben is befoglalattatik. Így a *lázadás*, melyhez csoportosulás kell ugyan, de az erőszak, kény-

szer az országgyűlés, vagy a kormány, vagy magán személyek ellen egyes által elkövetve is büntetendő. Ugyanez áll a csoportosulásban elkövetett más cselekményekről is.¹

A csoportosulás egymagában még kihágást se képez. Kihágás csak akkor forog fenn, „ha nyilvános csoportosulás vagy zavargás esetén a hatóság által a rend fentartására, vagy helyreállítására tett intézkedéseknek nem engedelmességek valaki.”²

Hogy a felmondás után beálló sztrájkok célja épen úgy lehet valamely sérelem orvoslása, vagy a munkafeltételek javítása stb., mint az esetleges szerződésszegéssel járó sztrájké, az világos. A munkás életfeltételének javítása, vagy a munkáltató szerződésszegése elleni védekezés egyaránt megengedett cél, sőt az utóbbi esetben nincs is szükség a sztrájkra, mert kötelezettségeinek teljesítésére a munkaadó e nélkül is kényszeríthető, nem szükséges, hogy a munkások a maguk helyzetét a munkamegszűntetés és így a bérelvesztéssel is súlyosítsák. A legnagyobb mérvű rövidlátás tehát a sztrájk jogosságát a cél szempontjából nézve egyedül arra az egy esetre korlátozni, mikor a munkáltató a szerződés feltételeit megszegte, mert hiszen akkor nem kell sztrájk, a bíróságnak a feltételek teljesítésére úgy is kényszerítenie kell a munkáltatót.

Az meg épen fogalomzavarra mutat a sztrájkot eleve zsarolásnak nevezni, ha célja a szolgálati szerződés feltételeinek javítása.³ Miért legyen zsarolás az, ha a munkások valamennyien, vagy legnagyobb részük felmondja a szerződést és csak magasabb bér mellett állanak be újra, erre nézve semmiféle támpontot sem találhatni tételes törvényeinkben. Mert a B. T. 350. §-a szerint a zsarolás egyik ismertetője, hogy a zsaroló *jogtalanul szerezzen vagyoni hasznot*, a másik ismertetője az, hogy a zsaroló *erőszakot vagy fenyegetést* használjon, ennek fogalmához pedig hozzátartozik a tevőleges irányu jogtalanság, a törvényellenesség; a szolgálati szerző-

1 Btk. 152 s köv. §. 163 s köv. §. 175 s köv. §.

2 1879. XL. t.-c. 42. §., már nem vonható ide a 76. §.

3 V. ö. *Krüger A.*: A sztrájkokról, az Aquinói sztr. Tamás társaság 1905. máj. 9-én tartott ülésében. 458. l. a ki valószínűleg a német bíróságoknak hamar megszünt, helytelen gyakorlatát vette irányadóul. V. ö. *Frey*: Strike u. Strafrecht: 71. s köv. l. és *Heinemann*. Deutsche Juristenzeitung 1902. évf. 115. l.

dést felmondani, a nem dolgozás pedig se nem tevőleges, se nem törvénytelen cselekedet, nem is erőszak s épen nem fenyegetés

Akár összebeszélnek tehát a munkások arra, hogy egy s ugyanarra a napra felmondják a szerződést, akár e nélkül teszik azt, szintén teljesen közönyös. Mindenki jogosítva van a szerződés felmondására, tehát össze is beszélhet mással, hogy egyszerre szüntetik meg a szerződéses viszonyt.¹

A szrájk utján elért kedvezményeket kizsarrokként tüntetni fel, a munkáltatókra nézve nagyon veszedelmes összehasonlításra ad alkalmat. A vállalkozót a munkások összetartó munkamegtagadása szorítván pl. nagyobb bér fizetésére, a béremelést kizsarroknak, kikényszerítettnek venni ; de ezzel szemben a maga s gyermekei üres gyomrát nem venni kényszernek: lehetetlen. A munkás tehát mindig felveheti, hogy szorultságát a vállalkozó kihasználta, sőt maga is előállhat a zsarolás vádjával, ha a munkáltatók a szorult helyzet előállításához összebeszélésük által hozzájárultak.

„Mit! ? — gondolja Bastiat szerint a munkás, — a mikor én a vállalkozóval állok szemben s bérré nézve alkuszunk és én vissza vonulok, ti azt mondjátok hogy megtámadom a szabadságot, mert ártok a vállalkozónak. ÜgyeljeteK, mert a mit ti akartok az a rabszolgaság! Azt akarjátok, hogy a törvény arra az esetre rendelkezék, mikor úgy vélték, hogy a vállalkozó tulajdonát sértem ; s nem látjátok hogy inkább a vállalkozó sérti az enyémet? Ha a törvényt úgy irányíthatja, hogy az ő akaratát rám erőszakolhatta, hol van a szabadság, hol az egyenlőség?“²

5 §. *Büntethető-e az egyes szerződés nem teljesítése, ha szerződészegés miatt következik be ?*

Kétségtelen, hogy a szolgálati szerződés visszterhes. A miből következik, hogy az, aki szolgáltatást követel, kell hogy a maga részéről már szolgáltatott legyen, vagy hajlandó legyen szolgáltatni, a ki tehát a maga részéről hátralékban van, az nem követelhet a másik féltől tel-

¹ Bastiat. 1849-ben mondott beszédében hasonlóan nyilatkozik.
1. Delahaye: Les grèves ouvrières (1904.) 8. 1.

² Delahaye: Les grèves ouvrières (1904) 8. 1.

jesítést. Általános elv, hogy a nem teljesítővel szemben álló fél a maga részéről visszaléphet a szerződéstől. A szolgálati szerződésnél ennek a szabálynak épen úgy kell érvényesülnie, mint a többi szerződésnél. Érvényesül is, csak hogy a tételes törvények bizonyos korlátozó rendelkezéseket tartalmaznak, melyek a szolgálati szerződés felbontását a többivel összehasonlítva, megnehezítik.

Nem lehet céltom, hogy az egyes szolgálati szerződések magánjogi oldalát tisztázzam, de nem mulaszthatom el, hogy egyes példák felsorolásával meg ne világítsam azt a közép-kori szellemet, mely munkástörvényhozásunkat jellemzi, amikor a munkáltató szolgáltatásának elmaradása dacára az 1876. XIII. t.-c. 52. §-a pl. csak akkor engedi meg a cselédnek a szolgálati viszony felmondás nélküli felbontását koplalás vagy az ételek rosszasága miatt, *ha a szolgálatadó a cselédet hatósági figyelmeztetés után is koplalásnak teszi ki.* A szolgálati szerződésnek a szerződéses viszonytól független okokból való felbonthatása épily kevésbé helyeselhető, mert pl. a cseléd szolgálati kötelességét nagyon pontosan teljesítheti, ha a gazda családjának valamely tagját becsületében sérti, vagy ha nem jelenti fel cselédtársát.¹ Az iparos segéd is kifogás nélkül teljesítheti szerződéses kötelességét. jóllehet nyereségvágyból eredő bűncselekményt követ el, ami az 1884. XVII. t.-c. 94. §. a) pont szerint a gazdát feljogosítja arra, hogy a szol. álati szerződést azonnal felbonthassa.² Ugyanez áll az 1908. II. t.-c. 22. §-ának a) és c) pontjaira nézve, melyek a mezőgazdasági munkással kötött szerződés felbontására jogositják a munkáltatót, ha családja tagját a munkás bántalmazza, vagy ha a munkás nyereségvágyból eredő bűncselekményt követett el. Ugyanezek az okok a mezőgazdasági cselédekkel kötött szerződés felbontására is okul szolgálhatnak, azonban 1907. XLV. t.-c. 46. §-a szerint az a világos szerződészegés mikor a gazda rossz, vagy a kelletténél kevesebb ételt ad a cselédnek, csak akkor jogositja fel ezt a szerződés felbontására, ha a gazda „a cselédet hatósági intézkedés után is éhezésnek teszi ki az által, hogy rossz ételt, vagy kelletténél kevesebbet juttat neki “

1 V. ö. 1876. XIII. t.-c. 52. §. I. d) pont.

2 V. ö. a 71. §. a) pontját. Az új ipartörvény tervezet 363. §.

Kétségtelenül megállapítható ezekből már most az, hogy a szolgálati szerződésre vonatkozó különös jogszabályok a magánjog általános elveinek a szolgálati szerződésekre való alkalmazását nem egyszer kizárják, s hogy a szerződő felek oly eljárása, mely a magánjog szerint szerződésszegés, a munkáltató részéről még nem megszegése a szolgálati szerződésnek, s így ha a munkás vagy cseléd a szerződést ennek következtében nem teljesíti szerződésszegést követ el és büntetés alá esik. Az az elv azonban, hogy szerződés szegés esetén a szerződés nem teljesítése nem büntethető, megáll, a szerződésszegés felforgása azonban a szolgálati szerződésekre vonatkozó különös jogelvek szerint döntendő el.

6. §. *Büntethető-e a sztrájk, ha szerződésszegés ad rá okot?*

Az itt tárgyalandó anyagból az előbbi kérdésre vonatkozó törvényes rendelkezések is jobban tisztázódnak, mivel az egyes szerződésszegés és az összességgel szembeni szerződésszegés közti különbség jobban szembehelyeződik. Különbséget kell tennünk az itt adandó felelet szempontjából, azok közt az elvek közt, melyek az egyetemleges szerződésekre vonatkoznak, s azok közt, melyek a nem egyetemleges szerződésekre vonatkoznak.

A) *Az egyetemleges szerződésekre* vonatkozókat ismét fel kell osztanunk olyanokra, melyekre tételes törvényünk van, s olyanokra, melyekre nincs.

a) Az első csoporthoz tartoznak a mezőgazdasági munkás viszonyok. Ide vág először is az 1898. II. t.-c. 30. §-a, igaz hogy csak nemlegesén világítja meg a helyzetet, de mégis megvilágítja Eszerint: „Az a körülmény, hogy a munkaadó egy vagy több munkással szemben a munkaszerződést ezen törvény szerint *jogosan* felbontotta, a többi munkást a szerződés felbontására, vagy a teljesítés megtagadására fel nem jogosítja; valamint az egyes munkásokkal szemben érvényesített bontó okok sem jogosítják fel a munkaadót arra, hogy a szerződést a többi munkással szemben is érvénytelenítse.“

Abból a körülményből, hogy a törvény hangsúlyozza azt, mikép a *jogos* felbontás nem szolgálhat okul a többi munkásnak a szerződés felbontására s így a sztrájkra, kö-

vetkeznék, hogy a szerződésnek egy munkással szemben való *jogtalan* felbontása is okul szolgálhat a sztrájkra, a munkának a többiek részéről való teljesítése megtagadására.¹ De a gyakorlat azt mutatja, hogy hiába következnek.

Nem szabad még azt szem elől téveszteni, hogy a fenti törvény szerint az aratási, hordási, nyomtatási, cséplési s általában bármely gazdasági munkát nem cseléd minőségben elvállalt munkások a munkaadóval szemben egyetemleg jogosultak és kötelezettek² lévén, az egy ellen elkövetett sérelem a többit is éri.

Az 1899. XLI. t.-c. a vízi munkálatok, ut és vasut építésnél alkalmazott napszámosok és munkások jogviszonyainak szabályozásáról szóló törvénycikk 26 §-ában ugyanígy rendelkezik, mint az 1898. II. t.-c. 30. §., szintugy rendelkezik az 1900. évi XXVIII. az erdőmunkásokról szóló törvény azzal a különbséggel, hogy azok a törvények csak egyszerűen felbontásról szólnak. Ennek dacára e különbségnek jelentőséget nem lehet tulajdonítani, mert ezek a munkások törvények bizonyos mértékig összefüggők. De megmindezek a törvények az oly szerződéseket tartják szem előtt, melyeknél a munkások úgy kötelezettségeik, mint jogosultságuk szempontjából egyetemleg állnak a munkaadóval szemben. Egygyel szemben elkövetett szerződésszegés tehát valamennyivel szemben elkövetettnek tekintendő. Ha ily esetben a sztrájk megengedett az 1898. II. t.-c. 37. §. szerinti kényszervisszavezetést, mely csak *jogtalan* eltávozás esetén foghat helyt, a munkaadó kérelmére elrendelni nem szabad. Tehát *a sztrájk nem is eshetik ez esetekben büntetés alá.*³

Nem mehetünk tovább tárgyalásaink során a nélkül, hogy az 1898. II. a munkaadók és mezőgazdasági munkások közötti jogviszonyok szabályozásáról szóló t.-c. egy rendkívüli hiányára, mely kétségkívül számos balfogásnak forrása, rá ne mutassunk. A törvény 25. §-a ugyanis felsorolja azokat az eseteket, melyekben a szerződött munkás a szerződés

1 V. ö. A képviselőház irományainak 1896. évi 10 köt. 67. l. a törvény indokolását, mely elég homályos ugyan, de a szöveg álláspontjával nincs ellentétben.

2 Az 1898. II. t.-c. 30. §. 2. bek.

3 V. ö. 1898. II. t.-c. 61. s köv. §.

felbontására fel van jogosítva. Ezek: „1. Ha a szerződés megkötése után a munkaadó, családtagja vagy tisztje a munkás erkölcsét veszélyezteti, a munkást tetteleg bántalmazza, vagy testi épsége, élete, vagy vagyona ellen irányuló büntetendő cselekményt elkövet, vagy ilyet megkísért. 2. Ha a munkaadónál a szerződés megkötése és a teljesítés megkezdése közötti időben, mint cseléd, vagy napszámos szolgált ezen szolgálata után járó bért vagy járandóságot a munkaadó jogtalanul visszatartotta. 3. Ha a szerződés megkötése után az elvállalt munka teljesítésére betegség miatt képtelenné vált. 4. Ha azon időre, melyben a szerződést teljesítenie kellene, katonai szolgálatra behivatik.“

Hogy e §-ban nincs utalás arra, hogy a munkás és gazda közti szerződések felbonthatók a magánjog általános elvei szerint, azaz a másik fél szerződésszegése esetén, az nem volna baj, ha a magánjogot ismerő hatóság járna el ezekben az ügyekben, mert ez úgy is magától értetődik. De az már határozott sérelem, hogy a munkás nemcsak, hogy a 37. §. alapján távozás esetén a munkához karhatalommal visszavezethető, hanem hogy a 38. §. rossz szövegezése miatt ellene a kihágási eljárás is megindítható. E szerint: „Ha a munkások a munka megkezdését vagy folytatását s általában a szerződés teljesítését, a szerződés *jogos felbontásának a 25 §-ban felsorolt esetén kívül* megtagadják, ellenük a 62. §. alapján (a kihágási) eljárás azonnal megindítandó. Ha az első foku hatóság a helyszínén meg nem jelenhet, a munkásokat kivételesen elővezettetheti . . .“

E §. a magánjogot nem ismerő, vagy a munkaadóval szemben elfogult hatóság képtelen s teljesen igazságtalan eljárásának lehet az alapja. A szerződés a munkás részéről felbontható a törvény 25. §-a szerint pl. akkor, ha a munkaadó valamely előbbi szerződés alapján járó bért vagy járandóságot visszatartotta. De nem bontható fel e §. szerint, ha az ugyane szerződés szerint járó bért vagy járandóságot jogtalanul visszatartotta. Már pedig képtelenség, hogy egy más szerződésből folyó jogának sérelme miatt a szerződést felbonthassa, de ugyanezt ne tehesse ugyane szerződésnek a munkáltató részéről való ugyanily sértése miatt, sőt kihágás miatti eljárást indítsanak ellene s a mi a legnagyobb sérelem

elő is vezethessék. S mindezt akkor is, ha akár egymaga, akár többed magával bontotta fel a szerződést s akkor is, ha e felbontás *jogos* volt, de nincs felsorolva a 25. §-ban.

A munkásokkal szemben oly rendkívüli intézkedéseket tartalmazó törvényben ily hibának nem volna szabad foglaltatnia. Azt nem is merem feltételezni, hogy e rendelkezés öntudatos, hogy a mezőgazdasági munkást a törvény még magánjogi jogosultságától is megakarta fosztani.¹ A szomorú tény azonban mégis az, hogy a mezőgazdasági munkás ma csak a fenti 25. §-beli esetekben állhat el a szerződéstől, míg az általános elvek szerinti *jogos* felbontás esetén kihágást követ el. Ugyanis így magyarázzák e törvényt mindenütt az országban s a betűnek a magánjogi elveket nem ismerő közigazgatási közegeknek felfogása — sajna — meg is felel.

A mezőgazdasági munkás tehát kivételes törvényi rendelkezés alá esik nemcsak annyiban, hogy büntetéssel kényszerítik az elvállalt munka teljesítésére, hanem annyiban, hogy a magánjognak mindenkire érvényes elvei rá nem nyerne alkalmazást. Ez még jobban szembe tűnik, ha az ipari munkás helyzetével az övét összehasonlítjuk.

b) A szolgálati szerződések egyetemleges megkötése mássutt s így az iparban sincs kizárva, a gyakorlatban azonban nagyon ritkán fordul elő. Miután azonban az ipari munkásokra nézve külön törvények nincsenek, az általános elvek alkalmazandók s így akármelyik egyetemlegesen szerződöttel szembeni sértés, minden többire nézve is sértés s így bármelyik munkás és valamennyi együtt jogosult a felbontásra s nem büntethető.

B) *A nem egyetemleges szerződések.* A munkással szemben szerződést szegő munkaadó a legtöbb esetben nem egyetemleg jogosult munkásokkal áll szemben, hanem olyanokkal, akik mindegyike külön-külön szerződött vele. Ilyen esetben a fenti törvényekre hivatkozni tehát nem lehet. Mégis fel kell vetni a kérdést: *védhetik-e a jogsérelmet szenvedett munkást társai ilyen esetben is azzal, hogy a maguk részéről is megszegik a szerződést s sztrájkba lépnek? Tétéles törvényeink s érvényes jogunk szerint: nem,* pedig a munkás egyedül ekképen védhetné érdekét.

¹ Az indokolás hallgat. V. ö. Országgyűl. képv. irományok 1896. évi X. k. 69. l.

Miután minden olyan lépése az egyesnek, melylyel jogát a bíróság közbenjövete nélkül érvényesíti: önszegély, a munkásoknak ily esetben való sztrájkja is önszegély. De mert a támadással szemben érvényesülő önszegélyt: *önvédelemnek* nevezzük, kérdés, nem az utóbbi forog-e fenn ily esetben?¹

Ha a sztrájk ily esetben meg van engedve, akkor csak önvédelem címén van.

A szerződészegéssel munkájától megfosztott munkás a törvényszerint őt megillető munkabért követelheti.² Csakhogy ez a követelési jog a munkásra nézve, a ki napi munkája eredményéből él nagyon kis értékű, mert csak hónapokig folyó per végén fogja követelését megkapni, ha a költség megfizetése után egyáltalán még kap valamit. A törvény tehát nem tudja megvédeni érdekét. Ezt csak társai tehetik aképpen, hogy szerződészegésre szerződészegéssel felelnek. Kétségtelen, hogy a szerződészegő munkáltató nem panaszkodhatik sérelemről. Ha a sztrájk megvédte egy munkás érdekét, melyet holnap más munkással szemben sértettek volna meg, úgy a sztrájk *önvédelem* eszközeként jelentkezik s nem ment túl a megengedett határon.

Különösen azt kell e kérdés háttérénél szem előtt tartani, hogy a jog szabályainak segítségével nem lehet azonnal orvosolni a szenvedett sérelmet. A jog legtöbb szabálya nem alkalmas arra, hogy a sérelemtől megőrizzen, sem arra nem alkalmas, hogy a sérelem minden hatását megszüntesse, a jog legfeljebb csak kárpótol a szenvedett sérelmért. A munkásra nézve pedig a jognak ez a tökéletlen volta végzetes hatása lehet, mert nyomorba dönti.

Ez a körülmény s az a társadalmi háttér, hogy a töke nélküli ezernyi munkás és a tőkés vállalkozó érdeke összeütközik, a mennyiben az utóbbi a saját érdekében minél korlátlanabban iparkodik a munkás, ennek munkaereje és az ezzel kötött szerződés felett rendelkezni, a munkásoknak védekezését indokolttá és jogossá tenné akkor is, mikor csak

1 V. ö. *Lehmkuhl*: Arbeitsvertsag u. Strike (1904.) 55. l. aki „erkölcsjogi szempontból“ igenlőleg felel, ha nem támadó a sztrájk, mert az egyes munkás a munkaadóval szemben tehetetlen. l. 58. l.

2 Sőt ha ellátása volt, kétszeresen. 1884. XVII. t.-o. 97. §.

egygyel szemben való kötelességét is megszegi a munkaadó, a nélkül azonban, hogy ezt a tételes jog ma elismerné.

A munkaadó részéről való egyéb szerződésszegés, pl. más munka végzésének követelése, hosszabb munkaidő stb. meg épen olyan, hogy mással nem is felelhet a munkás, mint a munka megtagadásával. Az a kérdés azonban eldöntetlen, hogy a többi, a kitől ezt a munkáltató nem követeli megtagadhatja-e a szerződés teljesítését azzal a kijelentéssel, hogy a jogrend ugy sem tudja megvédeni.

Az önvédelem alapján véltük a kérdést tisztázhatni. Az önvédelemnek a kötelmi jogba való olyanképeni áthozatala, hogy a jogtalan támadást, a milyen a szolgálati szerződésnek jogtalan megsértése. a munkások együtt verhessék vissza: *uj*. Sőt a munkának abbahagyása nem is eredményezi feltétlenül a sérelem elhárítását, de a nagyobb előállható bajtól való félelem még is remélhetőleg eredményezni fogja, s ezért a munkásokat az egy munkással szembeni kötelesség megszegése miatt a sztrájkba lépésre feljogosítottaknak kellene tekintenünk az alapon, mivel minden munkás a munkástársa szerződése körül érdekelve van.

A tételes törvények e kérdést nem tisztázzák s az uralkodó felfogás a kifejtettekkel ellentétes s így tág tere marad a közigazgatási bíráskodásnak, mely az *egyéni* szerződés alapján fejlődött, minden munkással külön, független szerződés kötését s érvényét tartja szem előtt s így a sztrájkoló munkásokat szerződésszegőknek fogja tekinteni, akkor, mikor érdekeik védelmére sztrájkba lépnek.

7. §. Büntethető-e az, a ki szerződését megszegve hagyja el munkáját?

Itt az egyes munkás munkabeszüntetéséről szólunk csupán. a tömeges munkabeszüntetésről a következő szakaszban lesz szó. A szerződésszegés megállapítása természetesen akkor, mikor a büntethetőséget tárgyaljuk ugyanazon az alapon kell hogy történjék, mint a hogy ezt a tételes törvények megállapítják. Miután a szolgálati viszony felbontásának eseteit a tételes törvények megállapítják, egy esetben sem merül fel a büntetés lehetősége, a mikor a munkás a törvény szerint jogosan bontotta fel a szerződést. Azokat

az eseteket, melyekben a munkás a szerződést jogosult felbontani az ipartörvény 95. §.¹ az 1876. XIII.² az 1898. II.³ az 1899. XLI.⁴ az 1900. XXIX.⁵ az 1907. XLV.⁶ t.-cikkek álla-

1 A segéd felmondás nélkül azonnal kiléphet: *a)* ha az iparos, helyettese, vagy az iparos hozzátartozói őt vagy családja tagjait tetteg bántalmazza, ellene vagy ellenök becsületsértést követnek el; *b)* ha az iparos szerződési kötelességeit nem teljesíti; *c)* ha darabszámra dolgozik és az iparos őt folytonosan munkával elátni nem képes; *d)* ha a munka folytatásánál egészsége vagy élete veszélyeztetve van; *e)* ha az iparos helyettese vagy az iparos hozzátartozói őt vagy családja tagjait erkölcsstelenségre, vagy törvényellenes tetre csábítják.

2 52. §. II. a cseléd jogositva van szolgálatát rögtön elhagyni: *a)* ha a gazdának, családja valamely tagjának vagy megbízottjának bánásmódja által élete, egészsége vagy testi biztonsága veszélyeztetik, illetőleg ha a gazda ez utóbbiak ilyenmü bánásmódja ellen a cselédet megvédeni nem tudja vagy nem akarja; *b)* ha a gazda oly lépésre akarja cselédjét csábítani, melyet a jó erkölcsök vagy törvények tiltanak; *c)* ha a család tagjai vagy vendégei részéről jövő hasonló kísértések vagy csábítások ellen a gazda cselédjét sikeresen oltalmazni nem tudja, vagy nem akarja; *d)* ha a gazda családját, akár az étkeknek rosszassága, akár kevés volta által hatósági figyelemzetés után is éhezésnek teszi ki; *e)* ha a gazda lakását 16 kilométernél távolabb fekvő községbe teszi át s a cselédet a szolgálati idő lejártakor leendő visszautazásának költségeiről nem biztosítja; végre *f)* ha a cseléd súlyos betegség által a szolgálat folytatására képtelenné válik.

3 Az 1898. II. t.-c. 25 §-a: A szerződött (mezőgazdasági) munkás az esetben jogosult a szerződés felbontására: *a)* ha a szerződés megkötése után a munkaadó, család tagja vagy tisztje a munkás erkölcsét veszélyezteti, a munkást tetteg bántalmazza, vagy testi épsége, élete vagy vagyona ellen irányuló büntetendő cselekményt követ, vagy íyet megkísért; *b)* ha a munkaadónál a szerződés megkötése és a teljesítés megkezdése közti időben, mint cseléd vagy napszámos szolgált s ezen szolgálata után járó bért, vagy járandóságot a munkaadó jogtalanul visszatartotta; *c)* ha a szerződés megkötése után az elvállalt munka teljesítésére betegség miatt képtelenné válik; *d)* ha azon időre, melyben a szerződést teljesítenie kellene, katonai szolgálatra behívatik. A 26. §. szerint a munkás 24. óra alatt az eset bekövetkeztétől tartozik a munkáltatóval szándékát közölni.

4 A vizi munkálatok, az ut és vasut építésnél alkalmazottakra nézve az 1899. XLI. t.-c. 15., 41., 16. és 23. §-ai intézkednek, melyek a fentiekből annyiban is eltérő rendelkezéseket foglalnak magukban a mennyiben a viszonyok változása is szerződés felbontási ok.

5 A dohány kertész az 1900. XXIX. t.-c. 26 §-a szerint jogosult a szerződés felbontására: *a)* ha a szerződés megkötése után a termelő családtagja vagy tisztje, őt vagy hozzátartozóját tetteg bántalmazza, vagy élete, testi épsége, vagyona ellen irányuló büntetendő cselekményt követ el, vagy íyet megkísérrel (a becsületsértés is t sem ok a felbontásra); *b)* ha a termelő őt, vagy hozzátartozóját tiltott cselekményre hívja fel, vagy őt általa el nem vállalt szolgáltatás teljesítésére szorítja; *c)* ha a termelő szerződéssel kötelezett járandóságot jogtalanul visszatartja. A 27. §. szerint a dohánykertész ez elhatározását 48 óra alatt köteles tudatni.

6 V. ö. az 1900. XVIII. t.-c. 21 §-át. A mezőgazdasági cselédre nézve két irányban intézkedik a törvény. A 15 §. megállapítja, hogy mely esetekben nem tartozik a szerződés dacára a szolgálatba lépni, a 46 § pedig megállapítja, hogy mikor van joga azonnal kilépni.

pitják meg. A mikor a munkás vagy cseléd ez eseteken kívül hagyja abba a munkát szerződészegő és büntethető. Feltűnő, hogy nem minden szolgálati szerződés bontható fel a munkás által egyszerűen a munkáltató szerződészegése miatt, hanem csak az ipari munkásé. A többi munkás szolgálati szerződésének felbontási eseteit a törvények részletesen megállapítván az általános magánjog elveinek alkalmazását kizárni látszanak. Ez annál nagyobb baj, mivel a törvényekben részletezett eseteken kívül lehetséges a munkáltató oly szerződészegése, melyben a munkást fel kell jogsítani a szerződésnek általa való felbontására. Ennek azonban utjában áll némely tételes törvény, így az 1876. XIII. t.-c., mely a cselédtörvényről szól, mely 51. §. II. a. pontjában a gazda részéről való nem teljesítés miatt csak felmondási, de nem azonnal való megszüntetési jogot ad. Ez kétségtelenül osztályjog, de világos más rendelkezések nélkül ezeket az alapelveket még sem szabad kiterjeszteni, s így a büntethetőség kérdésénél az általános magánjog *elveit csak ott s akkor nem alkalmazzuk, ha világosan kizárja a törvény.*

Az egyes ipari munkás ugynevezett szerződés szegésére nézve az ipartörvény 159 §-a kimondja, hogy azt a segédet vagy gyári munkást, ki munkájából jogtalanul kilép az iparhatóság visszavitetheti, kötelessége teljesítésére ezen felül 40 K.-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetheti. — Nem szándékom itt a szerződés kötelező voltára kitérni ¹ itt azt a feltevést fogadom el, melyből a törvény kiindult t. i. hogy a segéd vagy gyári munkás által kötött szolgálati szolgálati szerződés érvényes és a munkásra nézve kötelező.

Az iparos segéd és gyári munkás büntetésének indokát kutatva azt egyedül abban találhatni, hogy az iparos és gyáros a rendelővel kötött szerződését kellő időben nem teljesítheti.

Nézzük az iparos szerződését. Az iparos kétféle szerződést köt, u. n. fix és halasztó ügyletet. Az elsőt a megállapított időben okvetlenül teljesíteni kell, a másodikat nem. A halasztási ügyleteknél tudjuk, hogy a megállapított teljesítési

¹ Erre vonatkozó álláspontomat l. „A sztajk jogalapja“ című értekezésemben.

határidő nem határozott, vagyis hogy az később is teljesíthető az iparos által, mint a szerződésileg megállapított időben. Tudjuk azt is, hogy nem kellő időben való teljesítés esetében is tartozunk elfogadni a teljesítést, az iparosra nézve tehát abból a körülményből, hogy segédje felmondás nélkül kiáll a munkából, nem származik semmiféle hátrány. De származik a rendelőre nézve kényelmetlenség, t. i. hogy az új ruhát, új butort, új cipőt a kívánt időre meg nem kapja. A büntetés tehát csak arra való volna, hogy a rendelő érdeke ne szenvedjen sérelmet, mert hiszen az iparos érdeke nem szenvedett. Ha már most azt nézzük, hogy a segéd az éhséggel küzdve kötötte le magát a mesternek s kedvezőbb feltételek mellett szerződött el újabban, hogy a cipőt rendelő gavallér talán éppen nem fogja fizetési kötelezettségét teljesíteni, akkor előfordulhat, hogy törvényes rendelkezés alapján az éhség kényszere alatt vállalt köteletség megszegése miatt a segéd 20 K. büntetést fizet oly cipőnek nem kellő időben való elkészítése miatt, melynek erős voltát a mester testének nem cipőbe való részén akkor tapasztalja ki, mikor a cipő 20 K-ás áráért a szerződösszegés miatt nem büntethető, de fizetési köteleességét megszegő gavallérnál oly gyakran volt kénytelen kopogtatni, hogy a saját 20 koronás cipőjét is elnyitte.

Ami a gyári munkás szerződösszegését illeti, kétségtelen hogy a gyáros az egyes munkás szerződösszegése miatt nem juthat minimális gondosság mellett oly helyzetbe, hogy fix szerződését ne tudja a kellő időben, teljesíteni. Ha pedig nem fix, hanem halasztási ügyletet kötött, akkor ő maga sem felel. A törvény a büntetés megállapításánál nem kutatja azonban azt, hogy fix vagy halasztási ügyletet kötött-e a munkáltató.

Világos tehát, hogy itt a büntetés nem a munkáltatót érhető kártérítési kötelezettség miatt van megállapítva. De miért? Erre a feleletet igazán nem lehetett másban megadni, mint abban, hogy a törvényhozó így látta jónak, itt csak az *osztályjog* alapján álló iskola tudja a kérdést megoldani. Azért bünteti a szerződösszegést, mert az uralkodó osztály érdekének ez felel meg.

A cseléd szintén büntetéssel kényszeríthető vállalt köte-

lessége teljesítésére, így az 1876. XIII. t.-c. 25 § szerint ha a vállalt szolgálatba nem áll be s az alkalmazott kényszer intézkedések eredménytelenek voltak, akkor a kártérítésen felül elzárásra változtatható 2–20 forintig terjedhető bírsággal büntethető. Az a cseléd pedig, a ki szolgálatát a törvényben megállapított okon kívül elhagyja az 57. §. szerint nemcsak visszavihető, kártérítésre kötelezhető, hanem elzárásra átváltoztatható 4–24 forintig terjedhető pénzbírsággal is büntetendő.

Melyik az az érdek, melyet a cseléd megsért mikor felmondás nélkül eltávozik? A belső cseléd feladata a takarítás, a főzés és a többi kevésbbé jelentős munkák. Ezeket a család védelme érdekében úgy tüntetik fel, mint a feleség első rendű kötelességeit. Ha a cseléd elmegy, akkor ezeket a kötelességeket a ház asszonyának kell elvégezni. Az a magasabb erkölcsi elv, mely ezt a nő köteleességévé teszi, nem hogy meg volna sértve tehát a cseléd eltávozása által, hanem ellenkezőleg, megvalósulása lehetővé van téve.

De ha a főzés és takarítás, mosás, vasalás elmarad arról a napról, akkor is a *cseléd szabadsága, egyéniségének* érvényesülése áll szemben e csekélységekkel, melyek védelme csak a cseléd személyiségének feláldozása mellett történhetik. Ez a személyiség nélküli megjelenése a cseléd embernek a törvényhozó szomorúan ó-kori vagy középkori felfogását tükrözi vissza. Csakhogy a középkorban nyíltan tagadták a cseléd személyiségét. Az 1907. XLV. t.-c. 57 §-a szerint a mezőgazdasági cseléd szerződészegése is kihágás és 50 k-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Itt is egy oly bűncselekménnyel állunk szemben megint, mely csak azért bűncselekmény és büntetendő, mert a társadalom uralkodó osztályaira nézve kényelmetlenséget, még csaknem is kárt rejt magában.

A mezőgazdasági munkások szerződészegéséről lejjebb a mezőgazdasági sztrájk címe alatt szólunk.

8. §. *Büntethető-e a sztrájk, ha a szerződésnek a munkások részéről való megszegésével jár?*

Tételes törvényeink a szerződés nem teljesítésének jogos megtagadása esetében is sokszor sujtják büntetéssel a

munkást, nem lephet meg tehát, hogy olyan esetben, a mi-
kor a szerződés megszegésére a törvényekben meg nem
állapított, az érvényes jog által el nem fogadott ok sem
forog fenn, a munkásokat büntetik.

A tételes jog és a jogelmélet egymás mellett fejlőd-
vén nem lephet meg, hogy ha már az *önvédelem* fogalmát is
oly szűk körüként fejlesztette ki, hogy abba a jogos ok
miatti sztrájk nem volt beilleszthető, hogy az *önsegély* fogal-
mát sem állapította meg oly széles alapon, hogy vele azo-
kat a sztrájkokat, melyek kedvezőbb feltételek elérése végett
indulnak, indokolni lehetne.

Törvényeink a sztrájk büntetésére nézve csak ujabban
intézkednek külön, azonban az egyes munkás szünetelése és
a sztrájk esetén való szerződésszegést egyképen ítélik meg.
Különös, hogy a szolgálati szerződés nem teljesítése elleni
védekezést közügynek tekintik, a többi szerződés nem teljesítésé-
ről pedig tudomást se vesznek.¹ A szerződés teljesítésének elmu-
lasztása vagy büncselekmény, vagy nem az; itt nem lehet osztá-
lyokat felállítani. Mert ha megtesszük s úgy tesszük, a hogy ezt
sajna tételes törvényeink, akkor bizonyos, hogy az *osztályjog*
alapján állanak, hogy nem az igazság, hanem saját gazda-
sági érdekeik minél hathatósabb védelme lebeg szemük előtt.

A kérdés tisztázása egyike a legbajosabb feladatoknak,
mert a mai jogi ideológiával kell a megoldáshoz hozzá fog-
ni. Hogy ez milyen nehéz azt semmi sem bizonyítja jobban,
mint az a körülmény, hogy a szerződésnek büntetéssel, az
adós személyének lekötésével való biztosítása a kezdetleges
jogrendszerek intézménye, a hoi a nem fizető adós rabszol-
gaként volt eladható.² Ennek maradványa a középkor azon
elve, hogy a szerződésszegő mesterlegény büntethető,³
hogy a nem fizető adós börtönbe vethető. Minél előbbre
halad azonban a műveltség, annál inkább eltűnnek ezek
s a legmagasabb kultúra jele, ha az szerződés tel-
jesítést a végrehajtási törvénnyel kényszerítik ki.⁴ Mégis három

1 V. ö. *Aerbach-Zahn-Lotz*: Arbeitseinstellungen. Einleitung
LXVI. l.

2 *Szerző*: A zálogjog története: 4 s. köv. l.

3 *ab-Yberg*: i. m. 45 l.

4 *Schmoller*: i. m. 6 l.

oly törvény van még ma Európában érvényben, mely a szerződészegést bünteti: a bajor 1871. december 26-iki törvény 106. s 155. §-ai szerint a cseléd, mezőgazdasági munkás, iparossegéd, gyári munkás, ha szerződését megszegve munkáját elhagyja 8 napig terjedhető elzárás és 15 tallérig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő; Basel városa a gyári munkás szerződészegését bünteti; a harmadik hely, kit is illethetne mást mint magunkat?!

Ha már most azt nézzük, hogy miért büntetik a szerződészegést úgy azt találjuk, hogy gazdasági indokokból.¹ Különösen pedig a következő indokokat hozzák fel: 1. mert a munkás magánjogi úton hiába vonatik felelőségre; 2. a szerződés megszegése sérti a közérdeket; 3. sérti a közrendet; 4. sérti a munkaadó érdekeit.² E'felejtik, hogy minden a cipő árával adós *gavallérra* nézve egyaránt fenforoghatnak ez okok, s hogy nem minden munkamegszűntetés esetén forognak fenn. Már pedig büntetni csak akkor szabad, ha erre minden körülmények közt megálló ok forog fenn. Hiszen azért van minden törvényben kivétel, a mikor a törvény indokai nem állanak. E mellett tehát nem hozható fel azonosként az angol jog, mely a szándékos szerződészegést a következő esetekben bünteti: a. ha a kötelezett tudja, vagy alapos oka van feltenni, hogy a szerződészegésnek természetes következménye emberi élet veszélyeztetése, testi sérelem, vagy vagyoni hátrány lesz;³ b. a ki valamely várost világító gázzal, vagy vízzel ellátó társaságnál levén alkalmazva a szerződést megszegi, bár tudja, vagy tudhatja, hogy ennek következménye a gáz, vagy vízhiány lesz.

Ide vonhatók még a vasuti sztrájkot büntető törvények közül azok, melyek az embert vagy vagyont érhető közvetlen veszélyt tartják szem előtt. Így a francia 1845. július 15-iki törvény, mely 6 hónaptól 2 évig terjedhető fogházzal bünteti a gépészt, vonat vezetőt, fékezőt, ki a vonatot menetközben elhagyja, valamint Connecticut állam 1884. évi törvénye, mely szerint büntetendő a vasuti, közuti vasuti alkal-

1 *ab-Yberg*: i. m. 46. l.

2 *Földes*: Társ. Gazd: II. 473. l.

3 38. §. 39. Vict. c. 86. s 5.

mazott, ki helyét szerződését megszegve elhagyja s annak járását akadályozza.

Egymagában a sztrájkot sehol sem büntetik, csak ott, a hol az egyes szerződés szegését is büntetik. A szerződésszegés büntetethegének indokát főleg az általános gazdasági következményekben látjuk, a mi eléggé kiviláglik abból a körülményből is, hogy a sztrájk ellen intézkedő törvények általában a vasuti s nálunk a mezőgazdasági sztrájkra vonatkoznak. Miután magát a sztrájkot nem büntetik, csak ennek különös alakjait, azaz elv, hogy a mi egy ember cselekményében megengedett, az a tömegnél is megengedett, tehát általában érvényesül.

A sztrájk egyes eseteit nézve az ipari sztrájk a legnevezetesebb. Az ipartörvény 162 §-a a sztrájk megakadályozására mondja ki azt, hogy nem érvényesek az oly összebeszélések „melyekkel a munkások, illetőleg segédek oda törekednek, hogy közös munkaszünetelés által a munkaadókat magasabb bér megadására kényszerítsék és általában tőlük jobb munkafeltételeket csikarjanak ki, ugy szintén mindazon gyezmények, melyek által azoknak támogatása céloztatik, a kik az érintett összebeszélések mellett megmaradnak, vagy azoknak károsítása, kik azokkal szakítanak.“ E rendelkezésben azonban a sztrájk büntetéséről egy szó sincs. A mint az ipartörvény csak a már fent az egyes munkás szerződésszegésénél tárgyalt 159. §-ban és a 164 §-ban szól a szerződésszegés és illetve a sztrájkról. A 159. §. azonban világosan csak az egyes szerződés-szegéséről szól, mely a keresk miniszterium 40 451/903. sz. rendelete szerint sztrájk esetén nem alkalmazható; a 164. §. pedig a sztrájk inösített esete, mikor a sztrájkolók másokat *saját akaratak* érvényesítésében meggátolnak, a miről később fogunk csak szólni. Az egyszerű ipari sztrájkra vonatkozólag több rendelkezés törvényeinkben nincs is. Kétségtelen ezek szerint, hogy az egyszerű ipari szerződésszegő sztrájk, a mi törvényeink szerint nem büntethető, azonban, ha a munkás máshová szerződni akar, ezt csak elbocsátási bizonyítvány alapján tethi, ha e nélkül szerződik, akkor ugy őt, mint a munkáltatót megbüntetik (ipartörv. 90. §. 2. bek.) -- Az a munkáltató

azonban, a kitől szerződést szegve sztrájkba lépett a bizonyítvány kiadását megtagadhatja.

A vasuti, mezőgazdasági és a köztisztviselői sztrájkokról lejjebb külön szakaszban szólunk.

9. §. Büntethető-e a szerződésszegő sztrájkra való felhívás?

A szerződésszegő és szerződést nem szegő sztrájkok közt mindenesetre lényeges különbség van. Ugyanis kétségtelen, hogy a tételes törvények csak abban az esetben büntetik a sztrájkra való felhívást, ha magát a sztrájkot is büntetik, ezt pedig világosan csak szerződésszegés esetén teszik. Az viszont kétségtelen, hogy e büntetés nem ritkán súlyosabb, mint a sztrájkoló büntetése, a mit a büntetőjog tudománya nem helyesel ugyan, de ez nem lehet gátja, hogy magyar törvényben helyet ne foglaljon.

A szerződésszegésre való felhívás büntetésének alap-gondolata ugyanaz, mint a törvény iránti engedetlenségre való felhívás büntetéseé. Ez a gondolat Németországban talált először hívőkre, ahol a büntető törvénynek 110. §-át, mely a mi büntető törvényünk 172. §-ával teljesen azonos, akarták a szerződésszegésre való felhívás büntetésére felhasználni. E szerint, a ki valamely néptömeg előtt, vagy nyomtatvány, kép, vagy ábrázolat kitétele, terjesztése stb. által törvény iránti engedetlenségre felhi 2 évig terjedhető fogház és 300 márkáig terjedhető pénzbüntetéssel büntethető. Ezt a rendelkezést már most akként magyarázták, hogy miután a szerződés megtartására a törvény kötelez, az aki a szerződés megszegésére hi fel, törvénysértésre izgat.¹ Kétségtelen, hogy ez az álláspont teljesen téves, mert hiszen a szerződést nem lehet a törvénnyel azonosítani, a törvény általánosan kötelező volta más mint a szerződés kötelező volta, a szerződés lebecsülése, mely a megszegésre való felhívásban benne van, más természetű mint a törvény lebecsülése. Különben is a törvényben az államhatalom nyilatkozik, a szerződésben a felek.

¹ Ezt vitatták *Birkmayer, Binding*, rövid ideig elfogadta álláspontjukat a *Reichsgericht*; ellenök foglalt állást *Liszt*. A *Reichsgericht* ujabban eltért a fenti állásponttól. V. ö. *Ab Yberg*: 32. 1. és *Frey*: *Strike u. Strafrecht* 65. s. köv. 1.

Nálunk oly törekvés, mely a büntető törvénykönyv fenti rendelkezését a sztrájkra való felhívásra alkalmazni akarta nem mutatkozott, de nem is volt szükséges, mert mint alább látni fogjuk törvényhozásunk sietett külön törvényekben a szerződészegő sztrájkra való felhívást büntetni.

Az 1898. II. t.-c. 65. §-ában, melyre a többi munkásügyi törvény hivatkozik így szól: „Kihágást követ el s 60 napig terjedhető elzárással és 400 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az a ki . . . ily (sztrájkra való), összebeszélések egyezmények létesítése, terjesztése vagy fogatosítása céljából a szerződött munkások között álhireket terjeszt, pénzt gyűjt, a szerződött munkásokkal összejövetelt tart . . . ily összejövetelben részt vesz “ E szerint tehát az összebeszélés, sőt összejövetel a sztrájk megbeszélése céljából jóllehet csak előkészületi cselekmény már kihágás és büntetendő. Itt is szem előtt tartandó azonban, hogy ez a rendelkezés csak a mezőgazdasági vízi, ut, és vasut építésnél alkalmazott munkások és napszámosok, valamint az erdő munkások és dohány kertészek sztrájkja tekintetében alkalmazható. Az 1898. II. t.-c. 66 §-a szerint kihágás az is ha valaki a gazdasági munkásokat és napszámosokat arra ösztönzi, hogy munkásigazolványt ne szerezzenek, és a szerződés kötésnél a megszabott alakszerűségek megtartásától tartózkodjanak -- a szerződést ne teljesítsék, bár a munkás, aki követi nem büntethető. Ugyanigy intézkedik az 1899. XLI. t.-c. a vizimunkálatok, az ut, a vasutépítésnél alkalmazottakra, az 1900: XXVIII. t.-c. az erdőmunkásokra, az 1900: XXIX. t.-c. a dohány kertészekre. Az 1907. XLV. t.-c. 57. §-a ugyanigy bünteti azt, a ki az „elszegődni hajlandó“ cselédet szóval bántalmazza, vagy fenyegeti, vagy az elszegődött cselédeket arra ösztönzi, csábítja, hogy elvállalt köteleiségeik megtagadásával a gazdát engedmények megadására kényszerítsék. Vagyis már kihágás az oly cselekményre való rábírás, mely megengedett, mert hiszen a cseléd nem köteles szerződni.

A sztrájkra való felhívás büntetése annyit jelent, mint a munkások józanabb részének vezetését kizárni s a hevesebb, vérmesebb sokszor lelkiismeretlenebb elemek vezetését előmozdítani. Sokszor meg épen olyanok fogják átvenni a vezetést, akiknek nincs veszteni valója, de a sztrájkra való

felhívás büntetésével megszüntetni a sztrájkot igazán hiu remény.¹

Az meg épen abszurd rendelkezés, amit az 1898. II. t-c. 66. §-a a mezőgazdasági munkásokra nézve kimond, hogy 60 napig terjedhető elzárással és 400 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, aki: „*a szerződést szegő munkást, napszámost, cselédet nyilvánosan feldicséri vagy annak javára adományt gyűjt.*“ Ez a rendelkezés a törvényszerkesztés általános feltételeinek sem felel meg, mert kizárja a szerződést szegőnek bármily helyes és dicséretre érdemes cselekedetéért való nyilvános dicséretet. Hogy milyen kegyetlenül igazságtalan ez a rendelkezés, azt legjobban úgy láthatjuk, ha más büncselekmény dicséretére szabott büntetést e mellé állítunk. A büntetőtörvénykönyv 174. §-a szerint 6 hónapig terjedhető fogházzal büntetendő az, aki valamely büntettnék vagy vétségnek nyilvánított cselekményt, vagy annak elkövetőjét nyilvánosan feldicsér. De kihágást vagy kihágást elkövetőnek dicsérőjét semmiféle más törvény sem bünteti. A büntettek közt a legsúlyosabb a gyilkosság, ennek dicsérete 6 hónapig terjedhető, a sztrájk feldicsérése két hónapig terjedhető szabadságvesztés és 400 K-ig terjedhető, 20 napra átváltoztatható pénzbüntetéssel büntetendő. Vagyis 360 és 80 nap a büntetés mértéke, ennek aránya 4:5: 1. Vajjon a feldicsért cselekmények aránya is ugyanez?

Ha a felbujtókra vonatkozó büntetési tételeket összevetjük a sztrájkolókat sújtó büntetési tételekkel, azt tapasztaljuk, hogy sokszor súlyosabban bünteti az elsőket, mint magukat a sztrájkolókat. A cél, melyet ezzel el akar érni, kétségtelen ugyan, de igazságtalan.

10. §. *Büntethető-e a sztrájkra való kényszerítés?*

E kérdésre sem szabad oly gyorsan kimondani a feleletet, mint az első pillanatban hinnők. A munkások általában azt vitatják, hogy a sztrájkra való kényszerítés nem büntethető, mert a munkásság csak szövetkezés útján tudja gazdasági céljait elérni, csak akkor ha az összes munkások egyesülnek. Miután a nem egyesülők is élvezik a kivivott elő-

¹ Auerbach. Lotz, Zahn: i. m. Einl. Brentano: LXI. 1.

nyöket, tehát méltányos, hogy azokat a hátrányokat, melyek a sztrájkjal járnak, ők is viseljék.¹ E mellett az egyesülés nevelő hatására is nagy súlyt helyeznek. Az egyesülni nem akarókat tehát a cél érdekében a többség kényszerítheti. Ehhez a felfogáshoz nagyon közel áll a *Millerand* javaslata,² amely szerint a sztrájk kérdésében a többség dönt.

A kényszerítés törvény hiányában kétféleképp történhetik: fenyegetés és erőszak által. A kényszer egymagában csak mint a személyes szabadság sérelme képez vétséget. A fenyegetés egymagában zsarolási célzat nélkül csak kihágás, de ez is csak akkor, ha valaki, mást gyilkosság, rablás, súlyos testi sértés, gyújtogatás vagy más közveszélyes büntett elkövetésével, avagy pedig rágalmazás vagy becsületsértő állításnak nyomtatvány útján való közzétételével fenyeget.³ Kétségtelen ezekből, hogy a büntetendő fenyegetés oly hátránynak a kilátásba helyezése, mely az akarat szabad elhatározását kizárja vagy korlátozza. Épen azért az oly fenyegetés, mely ilyen eredménnyel egymagában nem jár, nem is lehet büntetendő, mint a sztrájkra való rábírásnak eszköze sem s nem lehet nevezetesen az oly fenyegetés, mely nem közveszélyes büntett elkövetésével fenyeget, vagy mely nem nyomtatvány útján való rágalmazás vagy pedig becsületsértés elkövetését helyezi kiiátásba.

A fenyegetés a munkásokkal szemben mint a sztrájkra való rábírási eszköze, a munkáltatóval szemben, mint a követelések teljesítésére való rábírási eszköze szerepelhet. Mindkét irányu fenyegetésre nézve egyaránt áll a fenti szabály. De mert valamely eredmény szempontjából eszközölt fenyegetés *zsarolás*, erről a fenyegetésről külön szólunk.

A munkásoknak sztrájkra való kényszerítése a büntető-törvénykönyvben mint vétség, az ipartörvényben, a mezőgazdasági munkásokról, cselédekről stb. szóló törvényekben mint kihágás szerepel. A büntetőtörvény rendelkezései természetesen csak a legsúlyosabb esetekre vonatkoznak.

I. A sztrájkolni nem akaróknak a munkában való akadályozása vagy megfélemlítése által a munkától való távol-

1 *Stilting*: Grèves des chemins de fer (1904.) 94. l.

2 Ismerteti a Budapesti Szemle: 1905. évf. 122. l.

3 1879: XL. t.-c. 41. §.

tartása a büntetőtörvény rendelkezése szerint az illető személyes szabadságának megsértése. A törvény nem engedi meg a sztrájkra való kényszert, mert az egyesülés előnyeiben való részesülés céljából a meggyőzést egyszerűbb, megfelelőbb, sőt biztosabb eszköznek tekinti. A sztrájkra erőszakkal való kényszerítést tehát, arra való tekintettel is, hogy könnyen a testi épség, sőt élet elleni bűncselekmények elkövetésére vezet, meg nem engedi, ami nem zárná ki oly törvény létesítését, mely a munkások többségi határozatának a kisebbségre való kötelezővé tételét kimondaná.

Általánosan elfogadott elv mindenütt, hogy a sztrájkra erőszakkal való kényszerítés büntetendő, ha maga a sztrájk megengedett is.¹

A mi büntetőtörvényünk magánosok elleni erőszaknak nevezi e cselekményt. E bűncselekmény kétféle: 1) az egyes és 2) a csoport által elkövetett.

a) Az egyes által elkövethető bűncselekményt a törvény így írja körül: „a magánosok elleni erőszak vétségét követi el és hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő: aki a munkabér felemelése, vagy leszállítása végett valamely munkás vagy munkaadó ellen erőszakot követ el, azt szóval vagy tettel bántalmazza, vagy erőszakkal fenyegeti.“ (B. T. 177. §.)

b) A tulajdonképi sztrájkra a szakasz másik része vonatkozik, e szerint: „Ugyanezen büntetés alá esnek azok is, a kik gyárak, műhelyek, vagy azon helyiségek előtt, a hol munkások dolgoznak, vagy a munkaadó, munkavezető lakása, illetőleg tartózkodási helye előtt összecsoportosulnak a végett, hogy a munka megkezdését, vagy folytatását megakadályozzák, vagy pedig a munkásokat a munka elhagyására bírják.“

A törvény itt csoportot kíván, ez a Curia magyarázata szerint négynél több egyén.² De hogy miből álljon a munka elhagyására való „birás“ arról nem szól, miután azonban a bűncselekmény neve is magánosok elleni erőszak, a meggyőzés, mint rábirás ide nem lesz vonható. Egymagában a

1 *Stilting*: i. m. 111. l. — Az Egyesült Államokban is, l. Jogt. Közl. 1905. évf. 43. sz.

2 Dt. r. f. VIII. k. 63. l.; XXII. k. 72 l.

csoportosulás szintén nem erőszak, habár legutóbb ily bírói határozatról is hallhattunk.

II. A büntetőtörvénykönyv szigorú rendelkezései alá nem vonható esetekre nézve külön törvények rendelkeznek, melyek szerint a sztrájkra való kényszerítés enyhébb esetei kihágások. E szerint, a mennyiben valaki az ipari sztrájk egyezmények létesítése, terjesztése, vagy foganatosítása céljából a munkaadókat, vagy munkásokat, illetőleg segédeket szabad akaratuk érvényesítésében fenyegeti, vagy tetteleges bántalmazás által akadályozza, vagy akadályozni törekszik: az, az 1884. XVII. t. c. 164. §-a szerint, a mennyiben a büntetőtörvénykönyvbe ütköző fenti bűncselekményen nem forog, 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel és 30 napig terjedhető elzárással büntethető. Ilyen esetben hivatalból indítandó meg az eljárás az 1884. évi 39266. sz. rendelet 59. §-a szerint.

Ugyanígy az 1898 II. t. c. 65. §-a szerint 60 napig terjedhető elzárás és 400 k-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, a ki a sztrájkra való összebeszélések és egyezmények létesítése, terjesztése, vagy foganatosítása céljából a mezői munkásokat, napszámosokat, cselédeket szabad akaratuk érvényesítésében akadályozva, vagy akadályozni törekszik. Ugyanígy büntetendő az 1907. XLV. t. c. 57. §-a szerint az, a ki elszegődött, vagy elszegődni hajlandó cselédet azért, mert elszereződött, vagy elszereződni akar, szóval, vagy tettel bántalmazza, fenyegeti, vagy az elszegődött cselédeket arra ösztönzi, csábítja, hogy elvállalt kötelességeik teljesítésének megtagadásával a gazdát engedmények megadására kényszerítsék.

A német kormány néhány év előtt a magyar törvények rendelkezéseihez hasonló rendelkezéseket tartalmazó javaslatot terjesztett be, mely szerint büntetendő lett volna az, a ki más erőszakkal, becsületsértéssel, közmegvetésnek való kitévéssel (Verrufserklärung) arra bír, hogy sztrájkba lépjen, vagy sztrájkban maradjon. De ez a törvényjavaslat már az első olvasásnál megbukott. Nálunk ezzel szemben minden év meghozza a maga sztrájk szakaszait.

További kérdés még, de csak az ipari munkások szempontjából jelentős a sztrájkörök felállításának szabadsága.

Mert kétségtelen, hogy az ipari munkásokban már ébredő együttérzés és összetartás a nem sztrájkolóknak mint lelkiismeret furdalás kellemetlen érzést fakaszt, a mit még fokozhatnak a sztrájkolók részéről a sztrájkőrök neveinek s számának megállapítása céljából felállított sztrájkőrök. Ennek a körülménynek felismerése s annak a hangoztatása, hogy a sztrájkőrök és sztrájkőrök közt nem ritkák az összeütközések, a munkáltatókat az örök felállításának eltiltása iránti követelés hangoztatására vezette. Nincs tételes törvény, mely nálunk a sztrájkőrök felállítását eltiltaná, egyedül közlekedésrendőri ok miatt lehet tehát csak eltiltani. Ezt azonban csak akkor tehetik, ha kétségtelen, hogy a közlekedés biztonságát és akadálytalan voltát másképp nem biztosíthatni.¹

11. §. *Büntethető-e az, a ki a sztrájkra való rábírás céljából pellengérezéssel fenyeget, vagy a sztrájkőröt becsülelében sérti?*

A két kérdést összevonjuk s előbb az általános szempontok szerint vizsgáljuk e kérdést. Tudjuk, hogy az életben a saját osztálya, vagy állása érdekei ellen vétőt társai a „kinézés” büntetésével sújtják s az *áruló* nevével illetik, igen gyakran még akkor is, ha az árulónak van igaza. Ha pedig a saját egyéni érdekében s bajtársai érdekének feláldozásával teszi, akkor meg épen üldözik is. A mikor a munkások sztrájkban állanak s társaikat a hozzájuk való csatlakozásra bírni igyekeznek s e közben néhány nem dicsérő szót is hallatnak, a törvény üres betűje szerint becsületsértést követnek el. Pedig ezeket a kifejezéseket a szegény elkeseredett munkás jogának tudatában ejtette ki.² Kétségtelen, hogy oly sértés, mely különben is becsületsértés, ez esetben is becsületsértésként büntetendő törvényünk szerint. A becsületsértés vétségének fenn nem forgása esetén is büntethető azonban a sztrájkoló kihágás miatt, mint az előző szakaszban már láttuk. Az a képtelen helyzet áll tehát elő, hogy a becsületsértés vétsége, mely súlyosabb cselekmény 500 frtig

¹ A Deutsche Juristenzeitung 1906. évf. jul. 1. sz.-ban egy német bíróság ítéletét hozza, mely kimondja, hogy a sztrájkőrök felállítását nem lehet eltiltani a jövőben bekövetkezhető erőszakosság címén.

² Ezt még Nagyiványi Fekete Gyula: *Strike és büntetőjog* (Budapesti Szemle 130 k. 382 l.) című cikke is elismeri.

terjedhető pénzbüntetéssel büntetjük, a sztrájkra való tekintettel elkövetett nem is becsületsértő bántalmazás azonban 60 napig terjedhető elzárással és 400 k-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Tekintettel a büntető törvény 95. §-ra, a sztrájkra való tekintettel elkövetett becsületsértést pedig kihágássá kell minősíteni, hogy súlyosabban lehessen büntetni. Világos az előző szakaszból, hogy az itt mondottak az ipari munkásokra nézve nem állanak, mert rájuk vonatkozó hasonló törvény még nincs.

Az 1898. II. t. c. 66. §. b) pontja szerint kihágást követ el s 60 napig terjedhető elzárással és 400 k-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, a ki: „az elszerződött, vagy elszerződni hajlandó munkást, napszámost, cselédet ezért fenyegeti, *szóval*, vagy tettel bántalmazza.“ Ugyanez a rendelkezés alkalmazandó a vízi, ut, hid, erdőmunkásokra és dohánykertészekre. Az 1907. XLV. t. c. 57. §-a szerint kihágást követ el és 60 napig terjedhető elzárással és 400 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, a ki az elszerződött, vagy elszerződni hajlandó (mezőgazdasági) cselédet azért, mert elszerződött, vagy elszerződni akar, *szóval*, vagy tettel bántalmazza . . .“ E rendelkezésekben az egyes szerződészegésére és a szerződészegő sztrájkra nézve nincsenek külön büntetési tételek, tehát mindkét esetben ugyanazok a szabályok alkalmazandók.

A pellengérezés, mely a modern munkás mozgalomban a sztráktörőknek a munkás sajtóban való közzététele, még nem szerepel a büntetendő cselekmények közt. A mezőgazdasági munkások irástudatlan voltára való tekintettel nincs is jelentősége. Az ipari munkások már gyakorolják. Kétségtelen, hogy a sztráktörőknek, mint ilyeneknek a sajtó útján becsületsértő kifejezések nélküli pellengérré állítása nem büntetendő cselekmény. Végül is az a tény, hogy valaki sztráktörő, ha önmaga az elkövetéskor nem szégyelte, nem lehet büntetendő, ha más valaki utólag megállapítja s bármi módon közzéteszi, jóllehet a munkások egy nagy részénél ezzel az illetőt megvetésnek teszi ki.

II. Fejezet. Az egyes ágak alkalmazottjainak sztrájkja,

12. § Közfunkcionáriusok sztrájkja.

A közhivatalnok minden más alkalmazottal szemben, a hivatali kötelességnek megtagadása esetén a B. t. 480. §-a szerint vétséget követ el már akkor, ha ezt egymaga teszi. Ha pedig csak ketten is összebeszélnek a hivatali kötelesség megtagadása céljából, a B. t. 481. §-a szerint büntettet követnek el és három évig terjedhető börtönnel büntetik.

Minden európai törvénykönyvben feltaláljuk ezt a rendelkezést s így természetes, hogy másutt is találkozunk azzal a törekvéssel, hogy a közhivatalnoki minőség minél inkább kiterjesztessék. Így a francia Code penal 126. §-ának azonos rendelkezésére való tekintettel a vasuti alkalmazottakra ott is iparkodtak a közhivatalnoki minőséget megállapítani.¹

Ugyanígy rendelkeznek a közhivatalnokra nézve a Codice 178. §., a belga Code penal 236 §., a német, az osztrák s az angol büntető törvények.²

Törvényünknek ez a fenti rendelkezése magyarázza meg a vasuti sztrájk alkalmával tanusított magatartását a kormánynak, mely minden törekvését oda irányította az ügyészségek révén, hogy a vasuti alkalmazottak közhivatalnoki minősége megállapitassék.

A közhivatalnokok sztrájkjának megakadályozására szolgál a büntetésen kívül az a tilalom, mely eddig nálunk még csak a vasutasokra vonatkozólag van világosan törvénybe foglalva. hogy nem léphetnek oly egyesületbe, melynek céljai közt a bérharc hallgatólag is benn foglaltatik. A közhivatalnokoknak nálunk való szervezkedése ma még ártatlan küldöttségek menesztése és ministerek, meg miniszterjelöltek disztaggá választása céljából történik, ezt megtiltani sem ministeri rendelet, sem törvény nem fogja, mert ez a polgárok „legszentebb“ jogaiba való avatkozás, sőt jogszfosztás volna. Ha a köztisztviselők sztrájkolnának, vagy csak megkisérelnék is, akkor persze más volna a helyzet, „mert az állam érdeke mindig az egyéni érdek fölé helyezendő.“

1 *Désveaux*: i. m. 85. s. köv. 1.

2 *Stephen*: Digest on the criminal law (1894.) 90. 1.

Igy kell megítélni a tisztviselőknek Franciaországban most folyó küzdelmét az egyesülési jog, a syndicatusok iránt. A francia köztisztviselők legtöbb ága sztrájkolt, még pedig a „syndicat“ segítségével, ezek vezetőségének vezérlete mellett. Ezért a kormány a köztisztviselőket az ily egyesületek alapítási jogától meg akarja fosztani, a mi ellen ezek és a forradalmi pártok egyaránt sikra szállanak.

13. §. *A vasuti sztrájk büntetése általában s a külföldön.*

A mikor az egyes gazdasági ágak munkásainak sztrájkját külön vesszük tárgyalás alá az a körülmény bír elhatározó befolyással, hogy ezekre nézve külön törvényi rendelkezéseink vannak, s így az elkülönített tárgyalás az anyag kellő megvilágítása céljából szükséges.

A külön tárgyalandó sztrájkok közül a legnevezetesebb a vasuti sztrájk. Ennek büntethetőségét majdnem minden állami jogrend megállapítja s eddig hiába való volt a vasuti alkalmazottak küzdelme, a vasuti sztrájk ma általában büntetés alá esik. Ezt a büntetést az összesség gazdasági érdekével indokolják. Mert, a mint mondják, a vasuti sztrájk nem csak a vasuttársaság, hanem az egész ország közgazdaságára is fokozottan hátrányos hatással van. A míg a sztrájk rendszeren csak gazdasági harc, mondja a holland vasuti sztrájk törvény javaslat indokolása, addig a vasuti sztrájk a társadalom legnagyobb érdekével szembeni obstrukció, s feláldozása egy osztály érdekében, miért is a vasuti sztrájk lehetlenné teendő.' Ha a vasut, mint közlekedési eszköznek jelentőségét mérlegeljük, nem zárkozhatunk el attól, hogy a vasut menetének megszüntetése a társadalomra gyakorolt hatásában több, mint a vasut tulajdonosa s munkásai közti küzdelem. A vasuti alkalmazott a köztudatban több, mint valamely vállalat alkalmazottja, ő közfunkciót is végez, közrendőri joga is van. De azért még sem köztisztviselő, habár a közönség szemében több, mint a magán alkalmazott. Valamint a vasut szerepe sem hasonlítható a közigazgatás, vagy bíraskodáshoz. A sztrájk büntetésének barátai tehát úgy állítják fel a tételt, hogy a vasut nem szünetelhet, azért

biztosítékokat keresnek arra, hogy a társadalom s közgazdaságnak ez a szerve ne mondja fel a szolgálatot. Ez csak a sztrájk, illetve a szerződésszegés büntetése segítségével érhető el. Azt azonban mégis elismerik, hogy sem az egyes vasuti alkalmazottat, sem az összeseket nem szabad arra kényszeríteni, hogy az egész társadalom érdekében ők áldozatot hozzanak, s el legyenek zárva attól, hogy helyzetüket megjavítsák, tehát nem lehet őket elzárni attól, hogy szerződésüket, a szabályszerű időre fel ne mondhassák s a kitűzött időben el ne távozhassanak¹ akkor sem, ha a vasut járása lehetetlenné válnék, mert el nem vállalt munkára senki sem kötelezhető.² Ha pedig a szerződésszegés itt közgazdasági okokból a lakosság személyes épsége, közbiztonsága okából büntetés alá esik s a vasuti alkalmazott más alkalmazottal szemben hátrányos helyzetbe jut, mert sérelmeinek orvoslását nehezebben fogja megtalálni: szükségesnek találják gondoskodni olyan szerveről, mely ezt a hátrányt teljes mértékben megszünteti. Ezt csak megfelelő pártatlan választott bíróság összeállítása révén vélik elérni, mely bíróságban sem a vasut társaság, illetve annak tulajdonosai, sem a vasuti munkások szavazattal nem birhatnának, mert ők a felek, de szintegy a kormány sem, mely érdekelve van.

Ezt a célt azonban semmiféle választott bírósággal oly mértékben mint a sztrájkjal elérni nem lehet. Mert kétségtelen, hogy ha a kormányt, a vasutat, a munkásokat a választott bíróságból kizárjuk, akkor nem lehet a választott bíróságot összeállítani, ha pedig csak jelölik a bíróság tagjait, akkor ezt úgy teszik, hogy saját érdekük védőt találjon. A holland törvény a bizottság tagjainak kinevezését a kormányra bizza, a mivel a kormány tulnyomó befolyása biztosítottnak tekinthető s így viszont a munkások megalégedéssel nem is fogadhatják. Azért mégis kétségtelen, hogy a munkások panaszainak vizsgálata és elbírálására köteles választott bíróságnak az az előnye meg van, hogy előbb fog-

¹ *Stilting*: i. m. 103. l. mert akkor az igazgatóság tetszésétől függne a munkabeszüntetés, s külömbiség volna a munkás jogában (101 l.) munkája tárgya szerint.

² Kivéve, ha fenyegető közveszély pl. árvíz elhárításáról van szó közszükség esetén l. *Szerző*: A tulajdonjog alaptanai (1903.) 199 s köv. l. az 1885. XXIII. t.-c. 147. s köv. §.

nak a munkások s munkáltató közti egyenetlenségek kifejezésre jutni, mintha a sztrájk az egyetlen eszköze az orvoslásnak. Mert már a sztrájkhoz való készület nagy mennyiségű keserűség felgyülemelését tételezi fel, annál inkább annak kitörése. Kétségtelen azonban, hogy ez előny fejében nem áldozhatják fel a munkások a sztrájk jogát.

A vasuti sztrájkok büntetésének szüksége az uralkodó osztályokban annyira meggyökeresedett, hogy ez ellen a munkásság egyelőre eredmény reményével nem képes küzdeni. A vasuti sztrájk törvények azonban még az elv elismerése esetén is túl szigorúak, amit az a körülmény magyaráz, mert a sztrájkok elleni törvényeket rendszerint a sztrájkok alatt hozzák, vagy legalább tervezik s így az igazságosság rovására sok egyoldalú rendelkezés is kerül beléjük.

Ilyen körülmények közt, sőt kétszeri sztrájk után keletkezett a legújabb törvény is, a holland 1903-ban, nem csoda tehát, ha a sztrájk büntetésére fekteti a súlyt s a vasuti katonai brigádöt létesítette az alkalmazottak pótlására, az ennek dacára felmerülhető sztrájk esetén. A vasuti alkalmazottak sérelmeinek orvoslása céljából azonban egyidejűleg bizottságot szervezett.¹

E törvény először is kiterjesztette a büntető törvényt a sztrájkra való kényszerítés esetére, azután a vasuti alkalmazottakra büntetendő cselekményként állapította meg a szolgálat megtagadását akkor is, ha az alkalmazott csak ideiglenesen volt alkalmazva, vagy bizonyos szolgálatra felfogadva, sőt a szolgálat elhanyagolását, ha ezzel a vonatok járásának vagy a szolgálatnak megakadályozását célozza. Az e cselekményre kiszabott büntetés 6 hónapig terjedhető fogház, vagy 300 frt pénzbüntetés.

Ha pedig ilyen célból ketten, vagy többen összebeszélnek, a büntetés két évig terjedhető fogház. Ha az előbbi esetben sikerül a fent megjelölt cél 1 évtől, ha összebeszélés által sikerül, 4 évtől terjedő fogházbüntetéssel büntetendő.²

1 *Stilling*: Grèves des chemins de fer (1904.) 169 s. köv. 1.

2 A holland büntető törvény 358. bis. ter. quater. § A 3.0. § szerint jogfelfüggesztés is mondható ki ez esetekben. *Stilling*: 111 s. köv. 1. Az eredeti javaslat 6 évig terjedhető fogházat állapított meg, ez azonban súlyosabb, mert maximum nincs, minimum pedig 4 év.

Nézzük már most e törvény alap gondolatát részletesen. Mihelyt elismeri valaki, mint a hollandi törvény is azt, hogy a vasuti munkások és munkáltató viszáljának rendezésére a vasut tulajdonosa, habár az maga az állam nem illetékes. a bíróság pedig nem alkalmas s ezért egy külön erre a célra szolgáló bizottságra van szükség. akkor már elismerte azt is, hogy ez a bizottság nem függhet az állam, kormányától, mely a vasuttal szoros összeköttetésben van, sokszor egyenesen legfőbb igazgatója. Kétségtelen tehát, hogy a kormány ily esetben a maga ügyének bírait nevezi ki. Ezért az ily bizottság semmivel sem helyesebb jogilag, mint a sztrájk, melyet ugyanazért kifogásolnak, mert önszegély, önbíráskodás. Ha meg a sztrájk megakadályozására kívánják felhasználni, sőt a sztrájk büntethetőségét épen ezzel indokolni, az meg épen lehetetlen. Mihelyt elismerik a sztrájk jogosultságának lehetőségét azzal, hogy bizottságot neveznek ki a munkáltató vasut és alkalmazottai közötti viszáljak elbírálására, akkor nem lehet a sztrájkot eleve büntetni, mert hiszen igazságos s méltányos lehet, hogy pedig az igazságos eljárást büntetni nem lehet, az nem is bizonyítandó.

A vasuti sztrájkot mint láttuk azért kívánják büntetni, mert a forgalmat lehetetlenné teszi, a gazdasági szervezetet leglényegesebb részében támadja meg. De vajjon a munkamegosztás folytán előálló szervezete a gazdasági életnek nem egészen természetzerűleg fejlődik-e oda, hogy minden rész előállítói, minden legapróbb munka végzői megakadályozhatják az egész szervezet akadálytalan működését? Hiszen a legtöbb munka egy másiktól függ, a fonómunkás munkaszünetelése hat a szövő s ruhakészítőére, a malommunkásé a pékre így tovább. Minden munkaszünetelésnél lehet ilyen közgazdasági hátrányt kimutatni. Ha megtiltják a sztrájkot, akkor a társadalom szempontjából leglényegesebb munka díja lesz a legnyomoruságosabb. S tovább menve, ha a vasuti alkalmazottnak kötelességei súlyosabbak, miért nincsenek akkor kiválóbb jogai is? S még tovább menve, mi legyen akkor, ha egy általános sztrájk a gazdasági szervezet minden különben külön is működni tudó részét megállítja, a mikor tehát a gazdaság még több kárt szenved? Ekkor persze a sztrájk szintén büntetendő, de miért ekkor megint s miért

nem akkor is, ha egy cipőgyár munkásai, vagy cipész mester segédei nem dolgoznak. Miért nem büntethető az elvállalt kötelezettség teljesítésének megtagadása mindig? s így végig felmerül megint minden, már az előző fejezetben felvetett kérdés. A vasut alkalmazottai tehát egy jogállamban sem vehetőek különös törvények alá.

A vasuti sztrájk büntetését nem lehet indokolni, mert ha lehetne nem kellene pl. a holland törvény indokolásában ilyen kitételeknek lenni: „a sztrájk maga se nem jogosult, se nem jogosulatlan. . . De a jogtalan sztrájk ellen fordulni kell, már pedig minden önkényes szerződészegés jogosulatlan, különösen ha rosszakaratu s szándékos.“¹ Ha veszélyes a szerződészegés, mondja tovább az indokolás, akkor az államhatalom jogosult a büntetésre. De ugyanez indokolás szerint a vasuti sztrájk különösen veszélyes, mert a társadalom elleni merénylet. Más üzemágaknál csak az a sztrájk veszélyes, mely kényszerítés eredménye. Azt hiszem ez az indokolás csak állítás, de nem indoklás, más részről teljesen homályos az a kifejezés, hogy mi az „veszélyes“. Vajjon Hollandia a hajózás körül alkalmazottakat a sztrájk miatt miért nem bünteti, hiszen mint közlekedési eszköz alig kevésbé jelentős, mint a vasut. De továbbá, miért nem büntetik akkor mindazokat a szerződészegéseket, melyek valakinek gazdasági léte szempontjából veszedelmesek?

A vasut szerepe az országban olyan, mint a közuti vasuté és bérkocsisoké a városban, az a körülmény, hogy a közönség erre számít, még nem teszi indokolttá azt, hogy a nem dolgozás büntethető legyen.

Gondoljuk csak el, hogy hány ember van a legkülönbözőbb foglalkozási ágak, sőt a köteleesség teljesítését esküvel fogadó tisztviselők között, a kikben nincs meg az az őszinteség, hogy köteleességük nem teljesítését bevallják s a csekély javadalomért pontatlan munkával vesznek maguknak elégtételt. A vasuti alkalmazottak és munkások bátran felvethetik a kérdést: Miért ragadnak ki egy, vagy két foglalkozási ágat, melyet büntetni lehet s ezret meg ezret büntetlenül hagynak?! A mi meg a társadalom veszélyeztetését

¹ *Stilling*: i. m. 36 l.

illeti, alig lehetne fenntartani azt az állítást, hogy a vasuti sztrájk veszélyes, de ezer és ezer más foglalkozásbeli szerződészegés nem az. De különben is a vasuti sztrájk olyan veszedelmessége mely a társadalomra vissza hatna, rendes körülmények közt fenn se forog.

Rendes körülmények között a vasuti sztrájk azonban veszedelmes lehet az egyesekre pl. akkor, ha a vonat személyzete akárhol utközben megáll s az utasokat ott hagyja, a kik közt orvoshoz siető beteg, menyasszonyához siető vőlegény, szülője betegágyához siető gyermek stb. van s a kiknek halálát, súlyos betegségét okozhatja, ez az akadály, vagy a mely elhagyás összeütközést is okozhat. Miután e bajok az ut végcéljának el nem érhetése miatt következnek be s ezekkel a vonat személyzetének számolnia kell a büntetőjogi felelősség velük szemben épen úgy megállapítható, mint azokkal, a kik „önsegélyre állapotuk, vagy koruknál fogva képtelen személyt . . . segély nélkül hagynak . . .“¹ Természetes, hogy a büntetőjogi felelősség ez alapon kimondható a törvényben, de ennek világosan benne is kell lennie. Szintugy a baleset előidézése is büntetendő.

Ebből az elvből kifolyólag a vonat rendeltetési helyére beviendő. Ezt mondja ki² Illinois 1885. évi törvényei 104. fejeletnek 109. §-a, miben Kansas 1885. évi törvényének 2213. §-a, Michigan 1882. évi törvényének 9273 §-a vele meg egyeznek. Ez eseteken kívül azonban a sztrájk joga teljes mértékben el van ismerve.

Az angol törvénynél³ fokozott mértékben lép előtérbe az utasok biztonsága. Két hónapi fogházzal és pénzbüntetéssel bünteti a gépészt, vonat vezetőt, kalauzt vagy a vasut más alkalmazottját, a kit szolgálata közben részegen találnak, a ki a társaság szolgálatát megsérti, vagy a ki önkényl roszakaratból vagy hanyagságból elkövet vagy elmulaszt oly cselekményt, melytől emberek élete vagy biztonsága függ, a

¹ Btk. 287. §.

² 109. §. „Minden mozdonyvezető, a ki valamely utra indított vonat mozdonyát önkényesen s rosszakaratulag elhagyja s az előre megállapított helytől eltérő helyer hagyja, 100 dol.-ig terjedhető pénzbüntetés és 90 napig terjedhető fogházzal büntetetik.“ L. *Désveaux*: *Les grèves des chemis de Fer* (1899.) 45 l.

³ Victoria törv. III. IV. 97. fejelet. 13.

a ki folyamatban levő munkát, a mozdonyok illetve vonatok járását megzavarja vagy akadályozza; hasonlóképp bünteti mindazokat, a kik ily cselekményt tanácsolnak, vagy abban segédkeznek.¹

Az olasz büntető törvény 314. §-a szerint: „Bárki, aki akár meggondolatlanság, akár hanyagságból, vagy foglalkozása és mesterségének nem kellő ismerete, vagy a szabályok figyelmen kívül hagyása folytán a vasuton baleset veszélyét idézi elő, 3–30 hónapig terjedhető fogházzal és 50–3000 liráig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik, ha pedig a baleset megtörtént 2–10 évig terjedhető fogházzal büntetendő.“ A 317. § a vasutakkal egyenlő elbánásban részesíti mind azokat a közlekedési eszközöket, melyeket mechanikai erő hajt. A francia 1848. évi jul. 15-iki törvény szintén a baleset okozás elleni védelmet tartja szem előtt. De persze ez sem a sztrájkra való tekintettel keletkezett.

Tulajdonképeni vasuti sztrájk törvény az olasz 1898. július 17-iki is, mely azt mondja ki, hogy a hadsereghez, vagy tengerérezettséghez tartozó alkalmazottak szükség esetén katonai szolgálatra behívhatók, a nélkül, hogy rendes foglalkozásukat elhagyják.²

Ezt az eszközt nálunk is alkalmazták a sztrájk elnyomására. Miután a katonai fegyelmi büntetések aránytalanul súlyosabbak a polgári törvényeknek a bűncselekményekre kiszabott büntetéseinél is, világos, hogy a sztrájknak ilyen módon való elnyomása igazságtalan. A vasuti sztrájk lehetetlenné tételének másik eszköze az elnyomásból való eltiltás.

Ilyen módon iparkodnak a vasuti sztrájkot Franciaországban lehetetlenné tenni. Az 1884. évi márc. 21-iki törvény 2 §-a alapján, mely szerint ugyanis „aux personnes exerçant une profession ou un metier“ (a foglalkozást és mesterségét egyaránt lehet a *profession* alatt érteni,) tehát a professziót, vagy ipart üzőknek megengedi, hogy szövetkezzenek. A vasu-

¹ Ezt a rendelkezést Vict. törv. V. VI. fej. 55. sect. 17. kiterjeszti minden munkásra, a ki vasutnál dolgozik.

² Érdekes képet nyerünk, ha összehasonlítjuk a mi jogállapotunkat az olasszal. Nálunk rendelet is elég volt, Olaszországban törvény kellett. — *Désveaux*: im. 169. l. szerint a francia jog szerint, ha forradalomtól kellene a vasuti sztrájk folytán tartani, a mozgósítás elrendelhető, a mikor katonai rendelkezés alá jut a vasut.

asok nem üznek ipart, nem mesteremberek, mondják már most, tehát nem is szövetkezhetnek. Ezzel szemben *Jonnart* közmunkügyi minister 1894. ben május 22-ikén a francia képviselőházban azt mondta, hogy a magánvasutak alkalmazottai feltéte­nül szövetkezhetnek, az állami vasutak alkalmazottai között pedig külömb­séget kell tenni, olyanok közt, kiknek fizetése a költségvetésbe fel van véve, s olyanok közt a kiké nincs. Az előbbiek nem szövetkezhetnek mert akkor az országgyűlés ellen szövetkeznek. A parlament azonban a minister okoskodását sem fogadta el s kimonota, hogy az állami összes alkalmazottaknak joga van a szövetkezésre.¹ Ez által a sztrájk­nak bölcsőjében való elfojtása ki van zárva, de ezzel még nincs kimerítve a vasuti sztrájkra vonatkozó törvényes intézkedések sorozata.

14. §. *A vasuti sztrájk büntetése nálunk az 1907. LXIX. törvénycikk előtt.*

A vasuti sztrájk kérdését a mult s jelen szempontjából kell tisztázni, mivel a multban külön lehetett e kérdé­sről szólani; azonban az 1907. XLIX. t. c. óta már csak a közhivatalnokok sztrájkjával együtt szólhatunk a vasuti alkalmazottak sztrájkjáról. A vasuti sztrájk büntetésének kérdését az 1903. évi általános vasuti sztrájk vetette fel s erre való vonatkozással számos birói ítélet keletkezett, melyek közül azonban épen annyi szólott a vasutasok közhivatalnoki minősége, tehát büntethetőségük mellett, mint ellene — s így a kérdést épen nem tekinthették tisztázottnak. Ez tette szükségessé az 1907. XLIX. t. c.-t, mely az osztály törvényhozás egyik legérdekesebb dokumentuma.

Nem lesz érdektelen a vasuti sztrájk alkalmából hozott ítéletek egy némelyikének indokait megismerni. Így a budapesti büntető törvényszéknek 1904. évi julius hó 7-ik napján 32871/904. B. sz. a. hozott ítéletének indokolása kijelenti, hogy „az a tény, hogy a btkv. 166. §-a a vasuti személyzetet egy bizonyos büntetendő cselekmény szenvedő alanyai­ként a hatósági közegek körében különlegesen kiemeli, a

¹ *Désveaux*: i. m. 85. s köv. 1. — A kérdés még mindig vita s tanulmány tárgya l. „*Journal des Débats*“ 1906. junius 30-iki számát.

461. §. pedig, bár az állami kezelésben levő intézetek alkalmazottaira is kiterjesztette figyelmét, az államvasuti személyzetet hallgatással mellőzte: követelő módon arra a következtetésre készítet, hogy az államvasuti alkalmazottaknak a 461. §-ban foglalt felsorolásából való kihagyása . . . a mikor ez a közhivatalnokokat terhelő specialis büntetőjogi felelősségnek megállapítása érdekében foganatosított . . . tudatosan történt, (a btkv 166. §-ra való hivatkozás körülménye) nemcsak hogy nem érvényesíthető az államvasuti alkalmazottak általános közhivatalnoki jellege mellett, hanem éppen ellenkezőleg a közhivatalnoki minőség ellen hatályosuló érveknek öregbitésére és a btkv rendelkezéseit átható legislatorius szándéknak felismerésére vezet “ Ezzel az ítélettel szemben foglalt állást a budapesti tábla, mely azt mondja, hogy a vasuti alkalmazottaknak a btk. 461. §-ból való kimaradása nem szól a közhivatalnoki jelleg ellen, mert ezt a körülményt a vasuti alkalmazottak köztiszviselői minősége ellen csak akkor lehetne érvényesíteni: „ha az államvasuti alkalmazottak hivatalos teendőinek minőségénél fogva a most említett 461. §. első meghatározásai valamelyikébe beilleszthetők nem volnának. Hogy pedig ennek éppen semmi akadálya nincsen, ez már abból is következik, hogy a magyar állam, a mikor vasutait létesítette és azokat üzemben tartja, nem mint kizárólagos üzleti vállalkozó szerepel, hanem eme ténye által a magyar állam politikai fennállásának egyik biztosítékát rakta le, a melynek épségben való fenntartása, fejlesztése nem pusztán az üzleti előnyök sikerében leli meg végcélját, hanem olyan állami érdekű közigazgatási tevékenység, a mely az ország közigazgatási életének fokozására szolgál. Kétségtelen tehát, hogy a magyar állam közigazgatási teendőinek egyik nagyfontosságú ágát látja el vasutainak üzemben tartásával s az arra való felügyelet gyakorlásával, a miből viszont következik, hogy mindazok, a kik eme állami érdek megvalósítása céljából a magyar állam által alkalmaztatnak, ennek megbízásából közhatalosági teendőket végeznek és így közhivatalnokoknak tekintendők. Nem lehet kétséges tehát, hogy a M. Á. V. alkalmazottak alanyai lehetnek a btkv 480., 481 §§-ban meghatározott bűncselekményeknek.”

Ítéletének tarthatatlanságát a tábla azzal enyhítette, hogy

ténykörülmények alapján mentette fel a vádlott vasuti alkalmazottakat.

A bírósági gyakorlat, de nem az elméletre nézve a kérdést a Curia 1904. évi 10455 sz. ítélete döntötte el, melyben kimondotta a Curia, hogy a vasuti alkalmazott a kötelességteljesítés s így a sztrájk szempontjából közhivatalnok. Ez az ítélet idevágólag a következőket mondja: „A kir. Curia az államvasutasok alkalmaztatásának minősége és ezek foglalkozásának jogköre által tekinti a kérdést igenlőleg megoldottnak az alábbiak szerint: ugyanis a büntetőtörvénykönyv XXII-ik fejezetében foglalt bűncselekmények szempontjából egyedül a btk 461. §-a határozza meg, hogy ki tekintendő közhivatalnoknak s e §. értelmében a közhivatalnoki minőség nem függ attól, hogy a vádlottaknak máskülönben van-e köztisztviselői jellege, hanem egyedül attól függ, hogy a megbízás, melyet államvasuti alkalmaztatásuk körében kaptak, oly ügyre vonatkozik-e, a mely az állam, vagy a törvényhatóság hatósági teendőinek körébe van vonva. Már pedig nem szenvedhet kétséget, hogy a közlekedési, vagy közforgalmi ügyek, hová a vasuti, postai és távirdai intézmények is tartoznak, állami szervezetnek szerint az állami közigazgatás tárgyát képezik, tekintet nélkül arra, hogy az egyes közlekedési, vagy közforgalmi eszközök állami kezelés alatt állanak-e vagy nem s tekintet nélkül arra is, hogy a közlekedési eszközök kezelése, vagy az azzal kapcsolatos ügyletek tekintetében, a kereskedelmi törvény bizonyos külön feltételeket állít fel. Nem az dönt tehát, hogy az állam, mint magánjogi alany jár-e el, nem is az, hogy kereskedelmi vállalatot kezel-e, sem pedig az alkalmazott alkalmaztatásának módozata, esküje, fizetése, végellátása, hanem az, hogy az államhatalom felügyelete és igazgatási körébe vont ezen ügyeket az állam céljaira, tehát közcélokra, oly személy által végezteti-e, kinek maga ad erre — hatósági jogkörénél fogva — megbízást. Tekintve pedig azt, hogy az államvasutaknak a vonatkozó törvények által meghatározott állami kezelése, a mi az 1883. évi XXIV. törvénycikkben is kifejezést talál, az állami közigazgatás teendői közé tartozik és ebből folyóan a magy. kir. államvasutak alkalmazottai az állami közigazgatásnak ebben az ágazatában elintézendő teendői teljesítésére hiva-

taluknál fogva hivatvák; tekintve azt is, hogy a magy. kir. államvasutak alkalmazottai a kormány kinevezésétől függő köztisztviselők, kik ebben a minőségben, — miként az, a magy. kir. Curiának 1886. évi június hó 8-án kelt 58. számú döntvényben is kifejezést nyert, -- az államtól nem magánjogi címen, hanem közigazgatási hatósági körében nyert megbízatásuknál fogva járnak el a jogkörükbe utalt vasuti teendők teljesítésénél: mindezeknél fogva a magy. kir. államvasutak szolgálatában álló alkalmazottak a btk. 461. §-ában meghatározott közhivatalnokoknak tekintendők.“

Ha áll az, a mit Curia kimondott, hogy a vasuti forgalmi ügyek az állami közigazgatási teendők közé tartoznak, akkor annak következményeit minden esetben le kell vonni, nemcsak a vasuti alkalmazottra nézve, hanem az államra nézve is. Közigazgatási teendője az államnak mindenütt van, kötelezné-e a Curia tehát az államot, hogy vasut is legyen mindenütt? A közigazgatás ingyenes, köteles-e tehát a vasut ingyen szállítani?

De meg tételes törvényi rendelkezésbe is ütközött ez a magyarázat. A keresk. törv. 4 §-nak utolsó bekezdése alapján a földmivelés, ipar és keresk. ügyi és az igazságügy miniszternek egyetértve a pénzügyi, valamint a közmunka és közlekedési miniszterekkel kiadott 26922/875. sz. rendelete az államvasutaknak a posta személy és áru fuvarozási, valamint pénzutasványozási üzletét az állam kereskedelmi vállalatai közé sorozta és cégbejegyzésre kötelezte¹

Az a körülmény, hogy a keresk. törvény 4. §-a maga is szól az állam kereskedelmi vállalatairól kétségtelenné teszi, hogy a fenti rendelet, mint jogforrás feltétlenül figyelembeveendő, mert ennek törvényessége felett a bíróság nem dönthet, a miből következik, hogy a Curiának fent közölt ítéletébe foglalt indokai mind lényegtelenek s a kérdés eldöntésénél közönyösek. A vasuti alkalmazottak tehát nem voltak büntethetők a sztrájk miatt.

Az a körülmény, hogy büntető törv. 166. §-nak 2. pontja a közforgalomban levő vaspályák felügyelő és kezelő

¹ Neumann: Keresk. törv. magy. I. K. 4. §. Nagy F. Keresk. jog: IV. kiad. 1. k. 68. s. köv. 1.; Keresk. törv. 421. §.

személyzetét hatósági közegeknek minősíti éppen azt bizonyítja, hogy ezt a hatóság elleni erőszak szempontjából szükségesnek azért tartotta, mert különben nem hatósági közegek.¹ Hogy az 58 sz. döntvény a sikkasztó vasuti hivatalnokra a hivatali sikkasztás fennforgását állapította meg, szintén inkább ellene szól a közhivatalnoki minőségnek, mert csak egy szempontból állapította meg. De meg a büntetőtörvény anyaggyűjteménye szerint más az állam mint közjogi s más mint magánjogi alany s mikor volna magánjogi alany, ha nem mint vállalkozó?!²

A bíróságoknak ez az állásfoglalása egyik bizonyítéka annak, hogy a bíróságok a közfelfogás hatása alatt állanak s nem a törvények független befolyásolhatatlan közegei, hanem *emberekből* összeállított szervek. Ennek a hatását viseli magán az a jelenség is, hogy az alsóbíróságok felfogása szerint a vasuti alkalmazott nem köztisztviselő, a sztrájkoló vasutasoktól távolabb álló felsőbb bíróságok szerint pedig az.

A bíróságoknak ellentétes nézetei a közvéleményre nagyon nyugtalanítólag hatottak vissza s így a Curiának ítélete épen nem nyugtatta meg a kedélyeket. A kormány azonban még kevésbé járult hozzá a megnyugtatóshoz annak a törvénynek a benyújtásával mely kimondja, hogy vasuti alkalmazottak kötelesség szegés esetén a B. T. K. 480. és 481. §-ai szerint, úgy büntetendők, mint a közhivatalnokok.

15. §. *A vasuti alkalmazottak sztrájkja a ma érvényes jog szerint.*

A vasuti alkalmazottak sztrájkja esetében ma a BTK. 480. illetve 481. §. alkalmazandó, mert a vasuti alkalmazottak az 1907. XLIX. t.-cikkben nyert felhatalmazás alapján kibocsátott 1907. évi 58654. sz. kereskedelmi ministeri rendelet 2. §-a szerint akár állandó, akár ideiglenes alkalmazottak a büntetőtörvények alkalmazása szempontjából

¹ Curia 1905. aug. 31-én 7695. sz. a kimondta, hogy a vasuti hivatalnok rágalmozása „közhivatalnok“ rágalmozása. V. ö. *Oláh D.: A vasuti sztrájk s a btó törv. „Jog“ 1904. évf. 17. sz.*

² II K. 869 I.

ugyanazon elbánásban részesítendők, mintha közhivatalnokok lennének. Ezzel az előző szakaszban ismertetett vitát eldöntötte a törvény, de ezzel a döntéssel azonban ép oly kevésbé lehet megelégedve az elméleti jogász, mint a vasuti alkalmazott. Az idézett rendelet szerint *vasut* alatt géperőre berendezett *közforgalmu* vasuti vállalatot, alkalmazott alatt az ilyen vasuti vállalat személyzetének minden tagját kell érteni.

A vasuti alkalmazottak ugyan két csoportra oszthatók, ez osztályozásnak azonban a köteleességteljesítés megtagadása szempontjából nincs jelentősége, egy formán büntetendő mind a két féle alkalmazott. A vasuti tisztviselők, havidíjasok, állandó s ideiglenes munkások mind ugyanazon szabályok alá esnek.

E rendelet 2-ik §-nak utolsó bekezdése, mely azt mondja, hogy a vasuti alkalmazottak a büntető törvénykönyv szempontjából ugyanazon elbánásban részesítendők, *mintha közhivatalnokok lennének*, az előző szakaszbeli vitát a multa nézve akként dönti el, mint a hogy azt mi eldöntendőnek mondtuk, a mivel egyuttal súlyos csapást mér a Curia fenti ítéletére.

A vasuti alkalmazottak sztrájkjának megakadályozására a fenti rendelet 29. §-a szerint az alkalmazottak körében bármilyen egyesület csak a kereskedelemügyi minister előzetes engedélyével létesíthető; s a vasuti alkalmazottak nem lehetnek tagjai olyan egyesületnek, melynek törekvései a minister megítélése szerint a vasuti szolgálat érdekeivel össze nem egyeztethetők.

Kétségtelen, hogy ezek a rendelkezések elegendők arra, hogy a vasuti alkalmazottak sztrájkját nálunk megakadályozzák. Tilos a nyílt szervezkedés, s három évig terjedhető börtönnel büntetendő a sztrájkoló.

16. §. A mezőgazdasági sztrájk.

A mi különös viszonyainkra való tekintettel a mezőgazdasági munkások és cselédek sztrájkja a legnevezetesebb. A mezőgazdasági munkásokkal teljesen azonos törvényi rendelkezések alá esnek a vízi, ut, hidépitésnél, vagy dohánytermelésnél alkalmazottak, az erdőmunkások s gazdasági cselédek. A gazdasági cselédekre vonatkozó törvény külön intéz-

kedik ezeknek sztrájkjáról, míg a többi felsorolt munkásra nézve az 1898. II t.-c. rendelkezései alkalmazandók.

A mezőgazdasági sztrájk, s a mezőgazdasági munkások szerződészegése tekintetében rendelkező törvény különleges magyar termény, s így nem csoda, ha alapeszméjében nem a XIX-ik század vége s a XX-ik elejéről valóként tűnik, hanem alap gondolatában teljesen azonos az 1471. évi 2 cikk alap gondolatával, mely még a nemes ember elfogását és visszavezetését is megengedi, ha a nemes ember másnak sáfárja s kötelezettségének teljesítése elől megszökik (aufugiat). Az e törvényben levő szellem található meg a most érvényes munkástörvényekben. Melyek legelsője az 1898. évi II. t.-c., mely az egyes munkás szerződészegését a 63. §. szerint 15 napi elzárással és 100 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel, a mezőgazdasági munkás sztrájkot pedig ennél is súlyosabb büntetéssel sújtja

Á mezőgazdasági sztrájkra nézve ennek 38. §-a ide vágólag így intézkedik: „Ha munkások a munka megkezdését, vagy folytatását s általában a szerződés teljesítését . . . megtagadják ellenük . . . az eljárás azonnal megindítandó. Ha a hatóság a helyszínén meg nem jelenhet, a munkásokat kivételesen elővezetetheti. Az eljárás minden esetben megszakítás nélkül folytatandó, az ítélet nyomban kihirdetendő s a *netáni fellebbezésre való tekintet nélküli azonnal végrehajtható.*“¹

E szakasz egy hiányára már rámutattam, de itt van még az a teljesen lehetetlen szabály, hogy az ítélet azonnal végrehajtható, a mi azt jelenti, hogy a munka teljesítését esetleg jogosan megtagadó munkással úgy bánik el a törvény mint a legsúlyosabb bűncselekményt elkövetővel. Miért? „Mivel a gazdasági munkás szerződés teljesítésének megtagadása *nemcsak a másik szerződő fél kártérítéssel nem orvosolható magánjogi igényét sérti, hanem sérti az állam közgazdasági érdekét is: gyors és megfelelően szigorú megtorlást kell alkalmazni azzal szemben, a ki a szerződés teljesítésének megtagadása által sérelmet okoz*“ Mondja a tör-

¹ A 39. §. szerint ugyanaz az eljárás, ha a munkások segéd-munkásaik és munkaeszközeik nélkül jelennek meg, vagy a munkát rosszul teljesítik.

vény javaslat indokolása¹ s azzal folytatja, hogy a munkás kártérítést nem adhatván, felelősség nélkül visszaél a gazda helyzetével. Majd még azt mondja, hogy a gazdasági munkaszerződés teljesítésének megtagadása a legtöbb esetben nem más, mint zsarolás a munkaadó ellen.

Ezek az érvek valamint az a további, hogy a munkaszerződés megszegése mindig tiltott eszköz volt, nem meggyőzők. Mindig fenmarad a kérdés, miért?

Miért büntetendő cselekmény az állam közgazdasági érdekének megsértése, miért az állam közgazdasági érdekének sérelme a munka szerződés megszegése? Miben áll az állam közgazdasági érdeke? Miért nem közgazdasági sérelem a munkásoknak kizáratása, a sztrájk fordítottja? A szerződésszegésből kifolyólag kártérítési kötelezettség keletkezik. A kártérítési kötelezettség elvének felvetésekor a pénzbeli kártérítésre, mint rendes, de mégis másodlagos jelenségre gondolunk, az elsődleges az előbbi állapot egyszerű helyre állítása helyett. De a másodlagos jelenségre gondolunk akkor is, mikor a kötelezettet látjuk, holott a kárt szenvedett érdekekben áll fenn a kártérítési kötelesség.

A kárt szenvedett szempontjából a kártérítés egyszerű magánjogi igény, a kötelett azonban, mivel a károkozás rá nézve nem mindig, vagy éppen csak kivételesen jár előnnyel, büntetésként érzi. Ez a körülmény vezetett a szerződésszegésnek büntetésére, holott kétségtelen, hogy ez csak a kötelett szubjectív érzése, mely semmi irányban sem elégítheti ki a törvényhozót, annál kevésbé az elméleti jogászt. A kárt szenvedett célja a károkozás előtti állapot helyreállítása, már pedig a törvények büntetést kiszabó rendelkezése ezt nem hogy előmozdítaná, hanem egyenesen kizárja, mert lehetetlenné teszi. Ami pedig azt az okoskodást illeti, hogy a büntetéstől való félelem a szerződésszegéstől, a sztrájktól visszatartja a munkást az igazán hiu remény, a mit megcáfol minden törvény, mely büntetést állapít meg valamely cselekvésre, de meg az a tapasztalat, hogy a mezőgazdasági sztrájkok nem szünek, sőt hogy az általános mezőgazdasági sztrájk folyton fenyeget.

De meg a büntetés kiszabása tömegsztrájkoknál úgy sem fog bekövetkezhetni.¹

A sztrájk a legtöbb esetben zsarolás, mondja az indokolás. Tekintsünk el a zsarolás büntetőjogi fogalmától, a hogy az indokolás is teszi s nézzük hétköznapi jelentésében. De egyuttal nézzük a munkás helyzetét is. Miért zsarolás a sztrájk?

Mert kihasználja a földbirtokos kényszer helyzetét, mondja a földbirtokos törvényhozó. De vajjon a munkás akkor, mikor munkába áll, nem abban a kényszer helyzetben teszi, hogy a nélkül nem tud megélni?² S ebben a helyzetében nem fogadja-e el a munkaadó szigorú, méltánytalan feltételeit? Mivel biztosítja az állam a munkást, hogy az ő kényszer helyzetével a munkaadó nem él vissza? Vagy a munkás helyzetével való visszaélés nem sérti az állam érdekeit? Mi a munkás biztosítéka a munkaadó számos törvénysértése ellen, melyek közt a munkaidő meghosszabbítása, a munkadíj nem megfelelő szolgáltatása, a munkának másuttal való követelése stb., nagyon gyakran szerepelnek? A munkaszereződéstől való elállás, vagy felmondás talán elég védelem a munkás részére? Miben talál védelmet a munkás a *diszkréciós* munkával való uzsora³ ellen? A szerződés feltételeinek megállapításánál a szellemi felsőbbség előnyét élvező munkaadó visszaélései ellen a szerződés felolvasása elegendő biztosíték? És különben is nem pótolható az arató munkás arató géppel? De igen, mondja egy földművelésügyi miniszteri rendelet.⁴

De az aratási munka megtagadásán kívül, miben áll a munkaadó kényszerhelyezete? Szükséges, hogy bizonyos napon, vagy héten csépeljen? Ha Károlyi Sándor gróf⁵ is csak az aratási munka teljesítésének kikényszerítését s csak az

1 *Ab-Yberg*: i. m. 49. l.

2 V. ö. *Brentano* beszédjét a szociálpolitikai egyletnek Mannheimban 1905. szept. 26-án tartott ülésén.

3 Mint a hogy *Kristóffy* kérdezte a képviselőház 1897. évi deczb. 11-iki ülésében.

4 Az 5029. eln. 1906. sz. bizalmas rendelet szerint sztrájk esete a földművelésügyi miniszter „*hogy az esetleg szerződésszegő munkások pótolhatók legyenek*“ megbízást adott két cégnek, hogy arató gépeket tartson raktáron.

5 A képviselőház 1897. évi decb. 13-iki ülésén.

aratási sztrájk szigorú büntetését tartotta indokoltnak, miért kellett a gazdasági munkásra általában kimondani a büntet-
hetőségét?

Egyenlő jogi elbírálás alá vonható-e a szerződés sze-
gés és a munkásnak a munkához a munkaadó kérelmére
tárgyalás nélkül, tehát esetleg jogtalanul való visszavitele?
Miért nem kényszerítik a munkaadót is a munkások egy-
szerű kérelmére valaminek teljesítésére? Vagy a munkások
személyes szabadsága, becsülete kevesebb, mint a munka-
adó vagyonának egy része?¹

Miben találja a munkás érdekeinek védelmét, ha a
munka teljesítése közben azt látja, hogy a munka bére nem
áll arányban a munkával? Hol keressen támogatást, ha azt
látja, hogy a munka béréből, ha az az átlagos bérnek meg-
felel is, nem tudni megélni?²

Van-e joga annak „az államnak, mely a munkára való
jogot nem ismeri el . . . a munkára való kötelezést drákói
szigorral felállítani?”³ Van-e joga annak az államnak a mezei
munkás létfeltételét a munkabér emelésének meggátolásával
veszélyeztetni, mely a mezei munkásnak a mezei munkán
kívüli foglalkoztatásával nem törődik?

Szabad-e az állam törvényeiben vetett hitet akként
megerősíteni, hogy a szerződések teljesítésének megtagadása
általában nem büntethető, de a munkás munka megtagadása
igen? Szabad-e az állam érdekeinek megsértőit büntetlenül
hagyni, de munkásokat e címen megbüntetni?

Nem a legnagyobb tévedés-e azt hinni, hogy az állam
érdekét megvédi az a törvény, melynek súlyos, igazságtalan
nyomását a szegény osztály zúgolódva türi, melynek előnyét
a gazdag mosolyogva élvezi s melyet minden joggal foglal-
kozó igazságtalan tartalmúnak ismer? Érdeke lehet-e az ál-
lamnak az, hogy a nép legnagyobb tömegét kitevő szegény
osztályban fokozza azt a meggyőződést, hogy az állam csak

1 V. ö. *Rátkay L*-nak a képviselőház 1897. decb. 13-iki ülésén
mondott beszédét.

2 *Kristóffy* 1897. decb. 11-én a képviselőházban mondott beszéde
szerint, a munkás bére ne bizassék a gazdasági esélyekre, hanem a
sztrájk tilalom fejében biztosítottassék a bér minimuma.

3 V. ö. *Visontai S.* az 1887. decb. 13-iki ülésén mondott be-
szédét.

a gazdagok érdekében áll fenn, hogy a szegény népnek katonáskodni s adót fizetni a gazdagoknál is inkább kötelessége, csak magánjogilag tilos cselekményei mégis büntetőjogi felelőséggel terhelik? Nem a népnek az a meggyőződése-e az állam létalapja, hogy minden állampolgár egyenlő? Nem legfőbb érdeke-e az államnak, azt a meggyőződést érlelni, hogy a törvény előtt mindenki egyenlő?

Áll-e tehát az az elv s kell-e hogy álljon, hogy a törvény előtt mindenki egyenlő? Ha pedig kell, szabad-e a törvényhozónak egy néhány sztrájk után a törvény előtti egyenlőséget súlyosan sértő törvényt alkotni? Ha már most a fentidézett törvényt azzal indokolja, hogy a törvény előtti egyenlőség elvénél fogva, mindenkivel saját külön viszonyai, tulajdonságai szerint kell elbánni, akkor siessen a törvényhozó legelőbb azokat a szabályokat megalkotni, melyek a törvény előtti egyenlőségnek a szegényekre való káros hatását szüntetik meg.

Minden társadalmi állás, foglalkozás, műveltségi fokozatban álló juthat oly körülmények közé, hogy az eléje szabott feltételek s szabályok, vagy szerződési megállapodásoktól eltér s ezzel másnak az érdekét megsérti. Ha ez az érdeksértés, a törvényhozó felfogása szerint büntetendő, akkor büntesse, de akkor a kérdés tisztán jogivá lesz s elveszti szociális ízét. Az angol törvényhozás sem volt a múlt század ötvenes éveiben munkás barát s mégis sokkal enyhébb formát választott a munkások ellen. Az 1875. évi aug. 13-iki angol törvény 5. §-a így szabályozza a kérdést: „Ha bárki szántszándékkal vagy rosszakaratulag megszegi szolgálati, vagy bérleti szerződését, noha tudja, vagy nyilvánvalóan lehet, hogy szerződésszegése akár egyáltalán, akár más körülmények közrehatásával az emberi életet veszélyezteteti, vagy súlyos testi sérülést okoz, vagy értékes tulajdont az elpusztulás, vagy tetemes kár veszélyének teszi ki: 20 fontig terjedhető bírságra, vagy három hónapig terjedhető fogságra ítélhető.“

A büntethetőséget természetesen egyáltalán csak úgy lehet elfogadni, ha a szerződésnek magán jogilag érvényes volta az előfeltétele. Ha tehát valamely szerződésre kimondható, hogy nem kötelez, akkor annak alap-

ján büntetést sem lehet kiszabni.¹ De mégis a formailag megálló szerződés, ha a munkát megkezdte a kötelezett, annyira kötelező lehet, hogy felbontása által más élete, egészsége, testi épsége ne legyen sérthető. A vagyoni érték már más elbírálás alá esik s ennek ilyen védelme nem állhat meg.

Az ítéletnek az 1898. II. t. c. 38. §-a szerint a felebezésre való tekintet nélküli végrehajtása meg arra való tekintettel, hogy e tisztán magánjogi kérdésben a fősolgabíró² ítélt, a ki a mi tanulmányi szabályaink szerint a magánjogból soha sem tartozott vizsgát tenni, képtelenség. Mert az mégis a legegyszerűbb követelmény, hogy az ítélt bírónak azt a jogot, mely szerint ítélt, ismernie kell. De ha nem kellene is, akkor tessék az ítéltet legalább is olyan hatóságra bízni, melynek közege nem függ az érdekelt földbirtokosok választásától, mert elfogulatlanul csak független hatóság közege ítéltet.

Az 1898. II. t. c. 39. §. még tovább is meggy rendelkezéseiben akkor, mikor kihágásnak minősíti a munka rosszul való teljesítését, a mire nézve szakértőket kell meghallgatni, a kiknek véleményét a fősolgabírónak kell felülbírálni.

A 42. §. meg épen lehetetlenül igazságtalan rendelkezést tartalmaz, a mikor a panasz tételében a munkást úgy akadályozza meg, hogy a munka helyről kettőnél többnek panasz tétel végett sem szabad eltávozni s ennek megakadályozására a községi előljáróság kényszereszközöket is vehet igénybe, ha a távozás nem akadályozható meg, kihágási eljárásnak van helye. A törvény hallgat arról, hogy mi történjék, ha minden távozni készülő munkásnak külön panasz van. Nem lehet ugyan feltenni, hogy ha többnek különféle panasz van, s e miatt eltávoznak, a kihágás velük szemben megállapíttassék, de már a panasz tételben való akadályozás is a személyes szabadságban való megsértés. Mégis féltő, hogy a rossz szövegezés miatt az is megtörténhetik, hogy megbüntetik.

A sztrájk kihágás s a törvény 62. §-a 60 napig terjedhető elzárással bünteti³ a munkást vagy napszámost: a)

1 V. ö. Szerző: a sztrájk jogalapja.

2 1898 II. t. c. 72. §.

3 V. ö. 1898. II. t.-c. 57. s. köv. §§-kat. I. a törvény bírálatot Dr Balog Arnold: A mezőgazdasági munkásokról szóló törvényjavaslatához című cikkben (Jogtud. Közl., 1897. évf. 49. sz.)

ha a munkahelyen önként meg nem jelen, vagy ott önként megjelenvén, avagy kivezettetvén, a munkát meg nem kezdi, szakadatlanul nem folytatja, vagy szándékosan rosszul teljesíti, hogy béremelést vagy a szerződés felbontását csikarja ki ; b) ha a munkahelyen a szerződés ellenére munkaeszközök, vagy segédmmnkások nélkül jelenik meg.

A 68. §. szerint az elzárás büntetés felénél több az aratásra, hordásra, cséplésre, vagy nyomtatásra szerződött munkás, vagy napszámosra csak akkor róható, ha ugyanily kihágás miatt két éven belül meg volt büntetve ; más mezőgazdasági munkással szemben pedig a negyedénél több csak akkor, ha a vádlott bármilyen a mezőgazdasági munkásokról szóló (1898. II.) törvény szerinti kihágás miatt két éven belül büntetve volt. Hogy közigazgatási hatóságaink mennyire nem tudják a törvényhozó célját megérteni, azt legjobban mutatja az a körülmény, ugy az ítéletek legtöbbször az első alkalommal 30 napi elzárást, tehát a legnagyobb büntetést szabja ki. Pedig tudjuk, hogy a független bíróság évtizedek alatt sem szabja ki a legsúlyosabb büntetést.

A legnagyobb igazságtalanság azonban a miről fent részletesen volt már szó, t. i. hogy a törvény kihágást állapítson meg oly esetben, mikor a munkaadó részéről elkövetett szerződészegés folytán a munkás a szerződés teljesítése alól a magánjog elvei szerint fel van mentve.¹

A mezőgazdasági sztrájk miatt kirótt büntetés tulajdonképen bosszu. A munkaadótól függ, hogy foganatosítják-e vagy sem. A törvény 69 §-a szerint ugyanis : „Az esetben, ha a munkaadó kész a 38 §. szerint elítélt s a munka teljesítésére már hajlandó munkásokat visszafogadni, a munkaadó és a munkások együttes kérelmére a munkásokat a hatóság a körülmények mérlegelésével szabadrábra helyezheti. Ha az ily módon szabadrábra helyezett munkások a munkát teljesítik és önkényli megszakítás nélkül be is fejezik, a folyamatban telt eljárás megszüntetendő s a büntetés végrehajtása mellőzendő, valamint abban az esetben is, ha a munkások a munkát az eljárás befejezése, vagy az ítélet foganatosítása

¹ Mindezekkel a kérdésekkel még nincs eldöntve a magánjogi kötelező erő, mely ha hiányzik, a büntetethőség természetszerűleg nem foroghat fenn.

előtt megszakítás nélkül teljesítik.“ E szakasz szerint tehát az állami meghatalmazás alapján igazságot szolgáló hatóság által kiszabott büntetést, az érdekelt birtokos elengedheti. Ez a rendelkezés nem fog hivatalos zsarolásra vezetni? Ez, a rendelkezés meg fogja erősíteni a törvény tiszteletet? Nem világos ebben az osztály érdek?

A mezőgazdasági munkaszerződések minden jog szempontjából szörnyszülöttként jelentkeznek, mert a munkás viszonyainak változása, vagy más körülmény bekövetkezte esetén sem mondhatja fel a munkás a szerződést.¹ A félévvel a pár hétig tartó munka megkezdése előtt eszközölhető felbontás ide nem vonható.² Ezt a legjobban megvilágítja az a körülmény, hogy a 65. §. szerint az is kihágás és büntetendő, ha a munkás segéd munkások nélkül jelenik meg. Ez a büntetőjog legnagyobb csodája, mert nem csak, hogy nem tett semmit a munkás, hanem még csak nem is mulasztott s mégis büntetik munkástársa mulasztása miatt. S az a törvényhozás, mely ilyen törvényt hoz kifogásolja a munkások solidaritását. Pedig a munkások még nem mennek annyira hogy egymás büntetését önként elvállalják.

Az 1899. XLI. t.-c. 31. §-a szerint a vizimunkálatok, az ut és vasutépítésnél alkalmazott napszámosok és munkásokra az 1898. II. t.-c. 65 és 69. §-ai; az 1900. évi XXVIII. t.-c. 40. §-a szerint az 1898. II. t.-c. 65. §-a az erdőmunkásokra, az 1900. évi XXIX. t.-c. szerint ugyan-e szakasz a dohánykertészekre is alkalmazandó, de nem alkalmazható az erdő munkások és dohánykertészekre az 1898. évi II. t.-c. 69. §-a mely a munkáltatónak a büntetés elengedésére is jogot ad, mert ez utóbbi munkásokra nézve a munkáltatónak csak a büntetés elhalasztására van joga.³

Az összes idevágó törvények egybehangzóan kimondják, hogy ha az elítélt a kiszabott pénzbüntetést 48. óra alatt be nem fizeti, az ítéletben ez esetre megállapított szabadságvesztés büntetés azonnal végrehajtandó.⁴ Ezek a rendel-

1 V. ö. 1898. II. t.-c. 25. §.

2 1898. II. t.-c. 44. §.

3 1900. XXVIII. t.-c. 44. §. 2. bek., az 1900. XXIX. t.-c. 33. §. 2. bek.

4 1898. II. t.-c. 70. §. 1899. XLI. t.-c. 31. §. 1900. XXVIII. t.-c. 44. §. és 1900. XXIX. t.-c. 33. §.

kezések a közigazgatási hatóságok közegeiben netán meglevő humanizmus nyilvánulásának lehetőségét is kizárják.

A gazdasági cselédek sztrájkjára nézve az 1907. évi XLV. t.-c. 57. §-a intézkedik, kimondván, hogy az a cseléd, a ki összebeszélés folytán abból a célból, hogy a gazdát engedményekre bírja szerződésének teljesítését megtagadja, kihágást követ el s 10 napig terjedhető elzárással és 100 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. A 60. §. szerint: „Az esetben, ha a gazda kész az elítélt, s a szerződés teljesítésére már hajlandó cselédet elfogadni, a gazda és cseléd együttes kérelmére, a hatóság által a körülmények mérlegelésével a kihágási eljárás megszüntethető, illetőleg a megállapított büntetés végrehajtása mellőzendő.“

Az összes idevágó törvényeket ugyanaz a szellem lengi át. A törvényelőtti egyenlőséget a munkásra akkor alkalmazzák, mikor ez a munkáltatóra nézve előnyös. Ezt az elvet legkövetkezetesebben az 1907. XLV. t.-cikkben fejezték ki, ismételtlen benne van, hogy a büntetés alkalmazása s a kártérítési kötelezettségtől független¹ igaz, hogy az az elv az összes munkás törvények szempontjából érvényes, csak az érthetetlen, hogy mikép van az, hogy a büntetés szükségességét azzal indokolták, hogy a munkás és cseléd nem tud kártérítést adni, s így a magánjogi következmények nem tartván vissza a szerződésszegéstől a büntetéstől való félelemnek kell azt megtenni s a büntetés mellett a kártérítési köteleiséget mégis fentartották a munkással szemben. Ilyenképpen a munkás a magyar jog szerint szerződésszegés esetén kártérítéssel tartozik és büntetik, ellenben a nem munkást, — nem.

III. Fejezet. A sztrájk meggátlásának egyéb eszközei.

17. §. A munkásnak munkára való kényszerítése.

E tekintetben a magyar törvények az ipari munkással szemben enyhébbek, mint a mezőgazdasági munkásokkal szemben. Az ipari munkás szerződés szegésére nézve mint fentebb láttuk, a törvény csak abban az esetben intézkedik,

¹ V. ö. a 17. 18. §-okat; az 1893. II. t.-c. 41. §.

ha az egyes munkás szegi meg szerződését, a mikor visszavihető és büntethető. Ellenben az ipari sztrájk esetén törvényeink nem intézkednek. Egészen eltérően a cselédek és mezőgazdasági, vízi munkálatoknál, az ut és vasutépítésnél alkalmazott napszámások és munkások, erdőmunkások és dohánykertészekre nézve a törvények az egyes és az összeség szerződösszegése közt nem tesznek különbséget és a munkást mindig büntetik.

A nem ipari munkásokra vonatkozó törvényi rendelkezések is különbözők, a szerint: a) mint a szerződését nem teljesítő munkás a munkához kivezethető és ezen felül megbüntethető, b) vagy csak büntethető. Az első esetben tehát kétféle a kényszer, az utóbbiban csak a büntetés mint nemleges kényszer. Az elsőben a kényszervisszavezetés, a tevélyes irányu kényszerhez legközelebb áll.

a) Már az 1876. XIII. t.-c. 57. §-a kimondja, hogy az a cseléd, ki szolgálatát a szerződési idő eltelte előtt törvényes ok nélkül elhagyja, a gazda kívánságára szolgálatába való visszatérésre hatóságilag kényszerítendő. Ez a rendelkezés ugy az egyes szerződösszegésére, mint sztrájkra is vonatkozik, ugyanigy az 1898. II. t.-c. 37. 42. és 53. §-ai és a gazdasági cselédekre nézve az 1907. évi XLV. t.-c. 17. és 48. §-ai. Ezek szerint a munkaadónak joga van a meg nem jelent mezőgazdasági munkásokat illetve cselédeket a munkahelyre kivezettetni, vagy a munkásoknak a munkahelyről való eltávozását karhatalommal is megakadályozni, ha pedig megtörtént, őket karhatalommal visszahozatni.¹ Ha pedig az elvállalt munka az időjárás miatt nem kezdhető meg, vagy megakad, a munkások a munkaadó beleegyezése nélkül el nem mehetnek.² E tárgyra vonatkozó határozat ellen fellebbezésnek helye nincs, de ha jogtalanul történt a visszavezetés az 1898. II. t.-c. 58. §-a szerint kihágást képez.

A kivezetésen, vagy visszavezetésen kívül további kényszereszköz a nem dolgozásnak, vagy a roszul teljesítésnek kihágáskénti megállapítása,³ ez persze csak nemlegesen a büntetéstől való felelem útján hat.

¹ A karhatalom költségét a munkások viselik a földmiv. min. 4339–900. sz. rend. szerint.

² 1898. II. t.-c. 39. §.

³ 1898. II. t.-c. 39. §.

Az a tevőleges kényszer, mely a visszavezetésben, vagy az elmenés megakadályozásában, vagy épen a munkahelyre való elővezetésben nyilvánul, csak a mi törvényünkben foglaltatik, eredmény szempontjából azonban nem sokat ér, mert a munka teljesítését nem biztosítja, általános jogi szempontból pedig nagy sérelem, mert a ki és visszavezetés, s visszatartás jogtalan is lehet, tehát az emberek nagyobb számának személyes szabadságát is sértheti. Az 1898. II. t.-c. 58. §-a szerint 30 napig terjedhető elzárással és 600 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntethető kihágás. A mi minden esetre tulenyhe büntetés, s így kevés biztosíték a jogtalan eljárás ellen, mikor „a törvény által megengedett esetekben“ való letartóztatást is, ha ezt azonnal mihelyt lehetséges a hatóságnak nem jelenti be a letartóztató három hónapig terjedhető fogházzal bünteti a törvény.¹

Az 1907. évi XLV. t. c. megfeledezett arról, hogy a cseléd kivezetését jogtalanul követelő gazdát meg kell büntetni. Ezért legfeljebb az 57. §. első bekezdése alkalmazható rá, mely minden az 1907. évi XLV. t. c.-be ütköző cselekményt kihágásnak minősít és 50 k.-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntet.

b) Az 1899. évi XLI. t. c. 34. §-a szerint a vízi munkálatoknál, az ut és vonatépítésnél alkalmazott napszámosok és munkások, az 1900. évi XXVIII. t. c. 43. §-a szerint az erdőmunkások az 1900. évi XXIX. t. c. 32. §-a szerint a dohánykertészek, ha a szerződésben, vagy a munkaadó által megállapított időben munkaeszközeikkel és segéd munkásaikkal a munkahelyen meg nem jelentek, kihágást követnek el és 600 k.-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők.

Ezekre a munkásokra nézve a törvény az elővezetés útján való munkára kényszerítést nem rendeli el, tehát csupán nemleges kényszert alkalmaz rájuk abban az irányban, hogy munkájukat kezdjék meg. A munka elhagyása esetén azonban nem ad jogot a munkáltatónak a visszavezetésre. Ez tehát csak enyhébb alakja az igazságtalanságnak, de ez nem teszi a büntetést magasabb szempontból indokolhatóvá.

Ide tartoznak az összes fent már tárgyalt az egyes szer-

¹ Bünt. törv. 323. §.

zödésszegésére és a sztrájkra vonatkozó törvényi rendelkezések, melyek a munkásokra mind kényszerítőleg hatnak.

Mely rendelkezések indokolásaként nem fogadható el az az okoskodás, hogy ezekre a rendkívüli rendelkezésekre azért van szükség, mert „a munkásnak nem igen van lefogalható értéke, ha pedig van azt könnyen elrejtheti: és épen azért könnyelmű a szerződéskötésben“ ... s a munkás elleni kártérítés iránti jog értéktelen lévén, felelősség nélkül élhet vissza a gazda helyzetével.¹

A törvény tehát maga is beismeri, hogy a munkás könnyebben köti meg magát, mint a munkáltató; csak abban téved, hogy „*könnyelműen*“, mert a munkás kényszer, az éhség fenyegető veszélyétől való félelmében köti meg a szerződést. De ha könnyelműen kötné, vajjon nem tartozik az uzsora fogalma alá az, ha valaki más könnyelműségét kihasználja?! Ehhez hasonló más esetben az uzsorást bünteti fogházzal a törvény s nem az áldozatot. Csak ha a munkás *könnyelmű*, akkor nem. Ez a *jogegyenlőség*?!

A munkásnak egész évi megélhetése függ rendszerint az aratási munkától, nem valószínű tehát, hogy ok nélkül elvesse magától ezt a megélhetést oly időben, mikor azt más irányban már nem biztosíthatja. Sokkal nagyobb az ő kockázata, mint a birtokosé.

De akkor is, ha állana a törvény indoka, akkor sem szabad a társadalom egy osztályára rendkívüli törvényes rendelkezéseket létesíteni. Vagy jogosultak e rendelkezések mindenkire, vagy senkire!

A szerződésszegésnek büntetendő cselekményként való szabályozása s így a szerződéses szolgáltatás biztosítása nagyon messze esik a magánjogtól s így a törvényhozás oly veszedelmes térre siklott, melyen az újabb időben senki sem volt s valószínűleg senki oda követni nem fogja. Mert a szerződés megszegés büntetetésének mint fentebb láttuk, sehol sem képezi elegendő alapját a vállalkozó kára.

A kérdést más oldalról is szemügyre vevén, a jogi elvekkel még kevésbé fogjuk összeegyeztethetni ezt a kényszerűt. A munka teljesítése iránt szerződést kötő fél arra kö-

¹ A törvény ind. Országgyűlési irományok 10 k (1896) 69 l.

telezi magát, hogy egy bizonyos munkát ellásson, elvégezzen; a munka végzése közbeni időben feltétlenül szabad, nevezetesen a nappali pihenők alatt, valamint éjjel, de szabad anynyiban is, hogy a munka végzése közben saját belátásához képest pihen. Ha a kényszernek a nem jól dolgozóval szemben helye nem, akkor a munkaadó szabja meg a pihenőt, szabja meg hogyan dolgozzék, mit csináljon a pihenés alatt, hova mehet a pihenők alatt stb. A munkás nem köti le egészén a személyét, csak a munkaerejének a munka végzéséhez szükséges részét a munkaszerződéssel.

Világos, hogy ilyen feltételekre nem szerződött, mert hiszen ez azonos olyan szerződéssel, melyben valaki azt mondja: ennyi vagy annyi időre rabszolgád leszek.

Ha a visszatartás, ki vagy visszavezetés büntetés, ugy belőle a munkaadóra származó jogokból kifolyólag világos, hogy előnyök származhatnak, mert a munkások visszahozatván s a rossz munka kihágás levén, a munka végzésének módját tetszése szerint fogja megállapíthatni, ha másért nem, azért, mert a csendőröktől félő munkás kényszerhelyzetben van. A munkaadónak tehát haszna van a kényszereszköz igénybevételeből, tehát a büntetésből. Pedig általános elv, hogy a büntetésből a sértettnek nem lehet előnye.

A szerződésszegés azonban még nem is forog fenn minden esetben, mert a munkás akkor is vissza, illetve kivethető, ha jogosan tagadja meg a munka teljesítését. Mert a törvényhozó felfogása szerint a panasz is elegendő.¹ A mérték tehát, melylyel a törvény itt mér, nem egyenlő. Sajátságos, hogy arról a törvény indokolása nem emlékezik meg, hogy miért lehet karhatalmat használni a munkát a munkaadó szerződésszegése miatt abban hagyó munkások ellen. Sőt mint fentebb kiemeltem azt sem tisztázza a törvény, hogy a kihágás ez esetekben fenforog-e.

18. §. *A szervezkedés.*

A sztrájk fogalmában a munkások megegyezése eleve benne van. Sok munkás megegyezéséhez viszont szervezetre van szükség, éppen azért az uralkodó osztály küzdelme a mun-

¹ 1898. II. t. c. 37. 42. 53. §.

kások szervezetei ellen irányul. Részben tiltják, részben megnehezítik, részben korlátozzák, ellenőrzik, zaklatják a munkások szervezeteit, hogy működésüket minél jobban megnehezítsék. Pedig a munkásoknak feltétlenül szükségük van a szervezkedésre, mert hiszen a gyengéknek mindig össze kell állniuk, hogy erejük csak egy erősevel is felérjen. Annál inkább össze kell állani, mert mint már *Smith Ádám* mondta, a munkáltatók még látható szervezet hiánya esetén is szervezettek s így a munkások szervezetei mindig a munkáltatókéval szemben keletkeznek.

A munkások még szervezeteik dacára, sztrájk alapjaik ellenére is gyengék. A munkás tényleg, bár nem jogilag kénytelen a szolgálati szerződés megkötésére. E kényszernél fogva a törvényhozónak kellene olyan intézményekről gondoskodnia, melyek segítségével a munkást támogatná, nem hogy az egyesülés megnehezítésével még megakadályozza ezt. A munkás egyetlen áruja munkaereje, melyet soha sem képes magától elkülönítve áruba bocsátani. Kénytelen személyes szabadságát is föláldozni, hogy munkaerejét eladhassa.¹ E kényszerhelyzetében némi megnyugtató hatással volna, ha tudná, hogy munkaerejét a körülményekhez képest a legjobban értékesítette, de erről is csak úgy szerezhet meggyőződést, ha a szervezkedés teljesen szabad, mert társaival előre megbeszélhetné a munkaerő értékesítésének feltételeit, s így ő neki is volna némi áttekintése a munkapiacról, a minthogy az áru piac áttekintését a munkáltató sohasem nélkülözi.

A munkás szervezetek ezen az előnyeik kívül a munkások lelkiületére gyakorolt hatás, a munkás öntudat, az erőérzés mint lélektani hatás szintén figyelemre méltó. A mely érzés közvetlen alapja az a tapasztalat, hogy a közület nagyobb erőt képvisel, mint az egyesek külön erőinek összege. Ez az oka annak, hogy a munkás szervezetek teljesen szabad keletkezését nem engedik meg a tételes törvények. Olyan nálunk e tekintetben a jogállapot, mint nyugaton a XVIII-ik században, a mikor a munkások szervezkedését egyáltalában *visszaélésnek* tekintették.

Bár a munkások szervezkedése mindig arra vezet, hogy

¹ *Frey: i. m. 12. 1.*

hogy a munkáltatókkal szemben nagyobb erőt tudjanak kifejteni, a munkás szervezetek nem okvetlen harci, vagyis sztrájk szervezetek. Sőt a mi tételes jogunk szerint a munkások kétségtelen harci szervezetben nem is egyesülhetnek. A mi megengedett munkás egyesületeink csak a munkásság általános érdekeinek védelmére, sztrájkon kívüli segélyezés, önművelés, szórakozás stb. céljaiból alakulhatnak.

Az egyesület gyűlései s ülései a tagok összejövetelének állandó alkalma s így a munkásság szempontjából annál nagyobb jelentőségű, mivel az egyesületeken kívüli meghatározott célú, egyszeri összejövetelek, vagyis gyűlések tartása csak előleges bejelentés esetében szabad. S így ez is alkalmas a szervezkedés megnehezítésére. Az egyesülési jogot úgy mint a gyűlekezést csak miniszteri rendeletek szabályozván, tág tere nyílik az önkénykedésnek, a mi azonban már nem is igen kelt ellenszenvet. S így a sztrájk szervezését ma nálunk a munkások egyesülési és gyűlekezeti jogának megszorítása által sikeresen iparkodnak meggátolni.

1. Az egyesülési jogra nézve az 1875. évi 1508. belügyminiszteri rendelet mellékletének 4 cikke aképen intézkedik, hogy a *munkások egyleteinek* fiókegyleteket alapítani nem szabad s hogy a munkásegyletek tagja csak belföldi lehet. Még ennél is tovább megy 1898. évi 2219. számú belügyminiszteri rendelet, mely elrendeli, hogy minden munkás egylet alapszabályaiba felveendő, hogy a hatóság az egyesületi gyűlésekre, az egyletnek mindenkor bejelentendő helyiségeibe bármikor szabadon bemehet, az egylet pénzkezelésébe, összes irataiba, jegyzőkönyveibe bármikor betekinthet s általában ellenőrizni jogosult azt, hogy az egylet az alapszabályok szerint működik-e.

2. A gyűlekezési jog hasonlóan szabályozatlan lévén s az erre vonatkozó miniszteri rendeletek „a gyűlés engedélyezése” kifejezést használván, a vidéken az a gyakorlat fejlődött ki, hogy a gyűlés megtartása a közigazgatási hatóságok tetszésétől függ. Ezzel szemben kevés hatással van az elméleti jogászoknak Nagy Ernő,¹ Kmetty Károly² állásfoglalása, akik

1 Magyarország közjoga; (1897): 141. l., 2 j.

2 A magyar közigazgatási jog kézi könyve (1900) 310 l.

azt tanítják, hogy a közigazgatási hatóság köteles a bejelentést tudomásul venni. A mely utóbbi tanítás késtégtelenül s világosan benne van a gyülekezési jog szabályozásának alapjául szolgáló 1848. évi április 26-ika és ugyanez évi április 20-iki 216. sz. belügyminiszteri rendeletekben.

Budapestre és a nagyobb városokra nézve az utóbbi szerinti helyes gyakorlat van állítólag alkalmazásban, amint azt a budapesti főkapitány 1894. évi jelentése elmondja.

A sztrájkokat már most a gyülekezési jognak illetén szabályozatlan voltánál fogva a gyűlések betiltása és sztrájk-tanyák felosztatása által iparkodnak lehetetlenné tenni. A minnek törvénytelen voltát arra való tekintettel, hogy a gyülekezési jog „nép jog“ nem szükséges e helyen fejtegetni.

A vasutas alkalmazottakra nézve érvényes, ide vágó külön jogszabályokat a vasuti sztrájk címe alatt tárgyaltuk.

19. §. *A sztrájk szervezés tilalma.*

A munkások szervezkedésének megnehezítése azonban nem meríti ki az összes törvényi rendelkezéseket, melyek arra valók, hogy a sztrájkokat megnehezítsék. Ennek eszköze a sztrájk egyezmények érvénytelenné nyilvánítása, az ily egyezmények létesítésének büntetése, a sztrájk pénztár létesítésének tilalma, a sztrájkőrök ellenőrzésének megnehezítése, a sztrájkőrök felállításának megtiltása stb. Mindezek közül első helyen említendő rendelkezés, a sztrájk egyezményekre vonatkozó. Meglepően naiv, vagy merészen rosszhiszemű indokokat hallhatni azok részéről, a kik az ily összebeszélések érvénytelenségének jogosultságát vitatják. A jó erkölcs az egyéni szabadság, a jólét utáni törekvés helytelensége stb. teljes bábeli gondolatzavarban szerepel indokként, a helyett hogy nyíltan hangoztatnák, hogy azért kell megakadályozni a sztrájkot, mert ez a munkáltató érdekét sérti. Pedig a mai osztrálytörvényhozás nyíltságának az indokok nyíltsága felelne meg.

A sztrájk keletkezésének lehetőségét is megtámadja az ipartörvény akkor, mikor minden megegyezést, melynek célja a munkafeltételek javítása érvénytelenné nyilvánít. Ebben azonban nincs benne az oly állandó szervezet létesítésének

tilalma, mely a munkafeltételek javítását célozza, a nélkül, hogy ezt, mint a német törvény világosan kimondja.

Az 1884. XVII. t. c. 162. §-a úgy a munkások, mint a munkaadóknak ez irányu megegyezése tekintetében látszólag egyformán intézkedik. E szerint: „Összebeszélések, melyekkel az iparosok azt célozzák, hogy üzletük félbeszakítása, vagy a munkások, illetőleg segédek elbocsátása által ezeknek terhe- sebb munkafeltételeket szabjanak, különösen azoknak bérüket leszállítsák, vagy melyekkel a munkások, illetőleg segédek oda törekszenek, hogy közös munkaszünetelés által a munkaadókat magasabb bér megadására kényszerítsék s általában tőlük jobb munkafeltételeket csikarjanak ki, úgy szintén mindazon egyezmények, melyek által azoknak támogatása céloz- tatik, a kik azokkal szakítanak, — jogérvénynyel nem bírnak“. ¹

Ez a rendelkezés, mely egészen az egyenlőség mérté- két látszott alkalmazni, épen nem mér a munkáltató és a munkásnak egyenlő mértékkel. E rendelkezés szerint a mun- káltatók oly megegyezése, melynél fogva arra törekszenek, hogy a munkások bérét leszállítsák épen úgy érvénytelen, mint a munkások oly megegyezése, hogy csak *magasabb* bér mellett állanak munkába. De a munkáltatóknak oly megegye- zése, hogy a *meglevő béreket* fentartják érvényes, ennek biz- tosítására, megegyezhetnek, e megegyezést kötbérrel bizto- sítathják.² Világos, hogy abban az esetben, ha a munkál- tatók oly megegyezése, mely szerint fentartanak egy létező állapotot érvényes, a munkásoknak ezzel szemben, vagyis a megváltoztatásra irányuló megegyezésének is érvényesnek kellene lennie.

Ennek a rendelkezésnek a helytelen szövegezése teszi lehetővé a munkáltatóknak, hogy ellenállási pénztárt szerve- zenek ugyanakkor, a mikor a munkások ellenállási pénztárait lefoglalhatják. A miből természetszerűleg következik, hogy a munkásság e rendelkezés fentartását nem tűrheti,³ s hogy ennek megváltoztatására törekednie kell.

¹ Ha ily összebeszélések az iparhatóság tudomására jutnak, a 163. §-a szerint ennek azonnal össze kell hívni a békéltető bizottságot.

² V. ö. A sztrájk jogalapja című jogászegyleti vita folyamán Papp D. felszólalását 23. l.

³ Nem fogadjuk el Papp Dávid nézetét, a ki ennek dacára fen- tartandónak véli V. ö. az előző jegyzettel.

Az ipartörvény az ily összebeszélések, vagy megegyezések céljaként a munkáltatók részéről a terheesebb munka feltételeket, a bérleszállítást jelöli meg; a munkás részéről a *jobb* munka feltételeket s magasabb bért. Annak a megállapítása, hogy melyik a magasabb, vagy alacsonyabb bér könnyebb, mint annak megállapítása hogy mely feltételek jobbak s melyek terheesebbek E tekintetben nem állapíthatni meg valamely szabályt, hanem minden egyes esetben a tények figyelembe vételével külön kell a kérdést eldönteni. Ez a kérdés sohasem jogkérdés, hanem ténykérdés. A rendelkezés szó szerinti szövege e szerint nem vonatkozik arra az esetre, ha valamely a munkásoknak nem tetsző munkavezető elbocsátása, szervezetlen munkások felvételének megakadályozása céljából kötnék egyezményt, illetve beszélnek össze.

A mezőgazdasági munkásokra vonatkozó törvényekben szintén van az ipartörvény fenti rendelkezéseivel azonos szellemű rendelkezés, mely az 1898. II. t. c. 65. §-ban foglaltatik. E rendelkezést felvette az 1899. évi XLI. t. c. 31. §-a a vízimunkálatok, az ut és vasutépítésnél alkalmazott napszamosok és munkásokra, az 1900. évi XXVIII. t. c. 40. §-a az erdőmunkásokra, az 1900. évi XXIX. t. c. 30. §-a a dohánykertészekre és termelőkre nézve is. Így tehát a munkásügyi törvények, a cselédtörvényt kivéve e tekintetben mind egy szabály alá esnek.

Az 1898. II. t. c. 65. §-a így szól: „Nem birnak hatálylallyal sem azon összebeszélések, melyekkel a mezőgazdasági munkások azt célozzák, hogy közös munkaszünetelés által a munkaadókat magasabb bér megadására kényszerítsék s általában tőlük előnyöket csikarjanak ki, sem azon egyezmények, a melyek által azoknak, akik az érintett összebeszélések mellett megmaradnak támogatása, azoknak pedig, a kik összebeszéléssel szakítanak, megkárosítása céloztatik.“

Mindenek előtt feltűnő, hogy ez a mezőgazdasági munkásokra vonatkozó törvény a munkáltatókra nézve hasonló tilalmat nem tartalmaz. Ez a jogegyenlőtlenségnek a munkáltatók javára való nagyobb mérvű érvényesítése. Az egész rendelkezést már a munkáltatók érdekében való gondosabb szövegezés jellemzi. Az az összebeszélés is érvénytelen, mely bármilyen előny kitűzésére irányul.

Ezen a külsőségen kívül azonban újra egy nagyon lényeges rendelkezéssel találkozunk, mely a munkásokra nézve egyuttal nagyon hátrányos, s mely kihágásnak minősíti s 60 napig terjedhető elzárással és 400 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel bünteti azt, a ki „az ily összebeszélések, egyezmények létesítése, terjesztése vagy foganatosítása céljából... a szerződött munkásokkal összejövetelt tart, ily összejövetel céljaira helyiségét átengedi s ily összejövetelben részt vesz.“

A mit a törvény indokolása e szakaszra nézve mond ennek a rendelkezésnek nem szolgálhat indokul, t. i. hogy a törvény nem türheti, hogy az egyezkedési szabadságot az erőszakosság korlátozza,¹ mert a *megbeszélés* nem erőszakosság, s annálkevésbbé az valamely helyiségnek megbeszélés céljaira való átengedése.

20. §. *A sztrájk pénztár létesítésének tilalma, s a sztrájk megakadályozásának más módjai.*

I. A sztrájk magában véve nem tilos, mondja a holland vasuti sztrájk törvény javaslat indokolása, e felfogást nálunk ugy lehet variálni: a sztrájk egyszer tilos, máskor nem tilos. Ha tilos a sztrájk akkor előkészítése, szervezése, s az arra nézve történt megegyezésnek is tilosnak kell lennie, de beteges túlzás minden szervezetet, a sztrájkra való szövetségnek tekinteni. Nem kell azonban büntetendőnek lennie minden előző lépésnek, ha maga a sztrájk büntetendő is,² annál kevésbbé büntetendő tehát az előkészítés, ha maga az előkészített cselekmény sem büntetendő.

Jogilag lehetetlen a mezőgazdasági munkásokra vonatkozó az 1898. II. t.-c. 65. §. 2. pontjában foglalt az a szabály, mely 60 napig terjedhető elzárással és 400 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő kihágásnak minősíti az előző szakaszban felsorolt előkészítő cselekményeket és azt, ha valaki a sztrájk „egyezmények létesítése, terjesztése vagy foganatosítása céljából a *szerződött munkások között*... pénzt gyűjt...“ vagy a 66. §. nak az a rendelkezése, hogy

1 Országgy. irományok (1896.) X. K. 73. 1.

2 I. a bünt. törv. 65. §.

a szerződészegő munkás részére való adomány gyűjtés is hasonlóan büntetendő. Kétségtelen, hogy ezzel a sztrájk legbiztosabb alapját a *sztrájk pénztárt* akarja a törvényhozó lehetetlenné tenni.

Nem szabad tehát sztrájkra pénzt gyűjteni mezőgazdasági, vízi ut, vasutépítésnél alkalmazott, erdei munkások, segéd munkások, napszámosok, dohány kertészek közt,¹ ha azok a munkára már szerződtek.

Olyan törvényünk azonban, mely más körülmények és más munkások közt a sztrájk előkészítését és erre a célra pénzgyűjtését eltiltaná nincs, ami különben abból is következik, hogy ezekre a törvényi rendelkezésekre szükség volt, mert ha lett volna egy általános rendelkezés, akkor nem lett volna szükséges ez a különös.

A sztrájkra való egyesülés sőt az egyesülés egymagában is² és sztrájk pénztár létesítése mindig és mindenütt³ a sztrájk elleni küzdelem egy ütköző pontja volt. Ezért a múltban nálunk ismételten lefoglalták a sztrájkpénztárakat, a mire törvényes alap nincs. Az egyedüli alapot erre az a rendeletbeli rendelkezés adhatná, mely szerint a gyűjtéshez hatósági engedély kell, és pedig egy törvényhatóság területén való gyűjtéshez a törvényhatóság első tisztviselőjének, több törvényhatóság területén való gyűjtéshez a belügyminiszter engedélye.

Téves azonban az a felfogás, hogy a sztrájk pénztár létesítése a gyűjtés fogalma alá esik. Mert kétségtelen, hogy a fizetők a maguk céljára önszántukból maguk teszik fére a befizetett összegeket, és senkihez nem fordulnak, a ki érdekelve nincs. A gyűjtés fogalma alá tehát nem vonható a sztrájk pénztárba való befizetés.⁴ Miért is nincs semmi törvényes alapja a sztrájkpénztár lefoglalásának.

¹ 1899. XLI. t.-c. 31. §.; 1899. XLII. t.-c. 18. §. XXVIII. az 1900. t.-c. 40. §.; 1900. XXIX. t.-c. 30. §.

² *Berthélemy*: La crise du fonctionarisme cím alatt. Journal des Débats 1906. jun. 30. sz. *Kunfi*: A francia állami alkalmazottak szakszervezeti mozgalma. (Huszedik század 1906. aug. sz.)

³ Désveaux: i. m. 80. s köv. l. a francia vasuti alkalmazottakra nézve tárgyalja e kérdést, mely a legújabbban igenőleg nyert megoldást.

⁴ Az Egyesült Államok jogára nézve l. a Jogt. Közl. 1905 évf. 43. sz.

A büntető jog általános elveit nézve kétségtelen ugyan, hogy abban az esetben, ha a törvény valamely cselekmény miatt büntetést szab, akkor a cselekmény elkövetésének eszközét elkobozza, csakhogy az ipartörvény a sztrájkot nem bünteti s így a sztrájkpénztár nem bünjel. Miért is ez alapon nem is kobozható el. A mezőgazdasági munkásokra vonatkozó törvény pedig világosan csak azt bünteti, ha valaki *szereződött munkások közt gyűjt pénzt* sztrájkra. Ha nem szerződött s nem munkások közt gyűjt valaki e célra pénzt, nem büntethető.

II. Az északamerikai államok törvényei a sztrájk megakadályozására egy különös, másutt nem ismert intézményt foglalnak magukban, melynek eredeti célja oly jogsérelmek megakadályozása, melyek helyrehozhatlan módon sértik valakinek a jogát. Ez az intézmény az „*injunction*“. Az injunktion-t a bíróság mondja ki s alakja bírói tilalom, mely szerint minden, akár büntetendő, akár büntethetetlen, vétkes vagy véttelen eljárás, mely a tulajdon megsemmisítését, kevésbé hasznos, vagy kevésbé kényelmes használatát vonja maga után, tilos. Sztrájkok esetén a bíróság a *kiemelés*¹ ellen s a munkatelepek előtti őrzatok ellen alkalmazza s megbünteti az ellenkezőleg eljárot a bírói parancs megszegése, de nem törvénybe ütköző cselekmény miatt. Csakhogy az *injunction*-nek egy bizonyos személy ellen kell intézve lennie, s így sztrájk esetén kevés gyakorlati haszna van. A bíróságok már általános *injunction*-t is bocsátottak ki, de ez mindenfelé nagy s erős visszahatást keltett,² mert a bíróság ily intézkedése közigazgatási rendelet s így ujabban nem is fordult többet elő.

III. A sztrájk megakadályozásának egyéb módjai nem tartoznak tárgyalásaink keretébe. Ilyenek a bizonyos munkásoknak letörése azzal, hogy fekete listára teszik, a munkálattók sztrájk esetére való biztosítása stb.

¹ *Kiemelés* az egyes vállalatoknál még nem sztrájkoló munkásoknak a sztrájkba való bevonása.

² *Désveaux*: Les grèves de chemins de Fer: 43 s köv. 1.

BEFEJEZÉS.

A szolgálati szerződés a kötés érvényessége szempontjából mai jogunk szerint ugyanazok alá a szabályok alá esik, mint a többi magánjogi szerződés. Pedig kétségtelen, hogy a szolgálati szerződést kötő munkás ellenállhatatlan kényszer, az éhségtől való félelem hatása alatt áll s így a magánjog helyesen alkalmazott szabályai szerint a kötött szerződés a munkásra nézve nem lehet kötelező.¹ A szolgálati szerződés a munkást teljes mértékben leköti, megfosztja a saját személye feletti uralomtól más javára, rabszolgává teszi. A szolgálati szerződéssel a munkás, hamár egyéni szabadságáról lemondott és a személye feletti rendelkezést másnak engedte, — legalább megfelelő megélhetését akarja biztosítani s a legtöbb esetben azt sem éri el s a szerződés őt mégis kötelezi, sőt mi több, sokkal nagyobb mértékben kötelezi, mint akár mely más szerződés köti a kötelezettet.

E szerződés megkötése a munkással szembeni becsületsértés elkövetését is több esetben kizárja, sőt a legújabb cselédtörvény ezt újra törvénybe iktatja, a gazdának tehát becsületsértési jogot ad a cseléd munkással szemben. A szerződött munkás a cselédtörvény szerint nem kap utlevelet, hogy a minden polgárt megillető költözködési jogát gyakorolja. A szolgálati szerződést, ha nem mondja fel valamilyen fél, egy további évre tekinti a cselédtörvény meghosszabbítottnak, a mi a szolgálati viszonynak a feltételek változatlan volta melletti megmaradását, tehát állandó lekötöttséget jelent. Holott az új szerződéskötési kötelesség lehetővé tenné a viszonyoknak megfelelő változtatást. A legújabb cselédtörvény mindezt tetézi azzal, hogy a magánjogi elvek helyett a

¹ V. ö. Szerző: A sztrájk jogalapja című értekezését.

megyék törvényhatósági szabályrendeletei, tehát a birtokosok által hozott szabályok legyenek a szolgálati szerződésekre alkalmazandók. A szolgálati szerződésekből folyó kártérítési perek is, a hol a magánjogi elvek szerint kell itélni, mind nagyobb mértékben a szolgabírák ítélkezési jogkörébe kerülnek. Az 1876. XIII. t. c. a szolgálati viszonyból származó kártérítési pereket mind a bíróságok elé utalja, az 1898. II. t. c. 72. §-a csak a 100 k.-án felülieket s ugyanígy a legújabb cseléd törvény. Hogy ez a bíraskodási jogkör mit jelent, azt csak az tudja, a ki tudja, hogy a szolgabírának a magánjogból, amely szerint e viszony elbírálandó, vizsgáznia sem kell.

Mindezeket a hátrányokat, melyek a szerződés keletkezése s fenállása, érvénye és érvényesítése szempontjából a munkára nézve fennállanak, tetézi a törvény a szerződés szegésnek büntetésével. Mint láttuk e tekintetben a mi törvényeink a legszigorubbak és sok viszony szempontjából egyedül állók. Minden törvénnyel távolabb jutunk Európától, minden törvénnyel közelebb jut a munkás a jobbágy jogi helyzetéhez. A régibb törvények minden cselekményt, melyet büntetendőnek jelentettek ki körülírtak, e körülírt cselekmények száma folytán szaporodott, ma meg az előtt a képtelen helyzet előtt állunk, hogy a cseléd törvény egyszerűen kijelenti, hogy a törvény bármely rendelkezésének, vagy tilalmának megszegése kihágásként büntetendő.¹

Ha mindezt, amit a fenti szakaszokban a sztrájk s a szolgálati szerződés büntethetőségére vonatkozólag mondtunk, átgondoljuk, világossá kell hogy legyen az, hogy azokra nézve, a kik szolgálataikat mások részére felajánlani kénytelenek más a jog, mint azokra nézve, a kik ezt igénybe veszik. Azt, hogy valakit szerződés szegése miatt megbüntetnek-e vagy sem, az határozza meg, hogy mely osztályhoz tartozik. Az uralkodó osztályt e szabályok alkotásánál nem a jogrendszer, nem az igazság, nem az erkölcs szempontjai, hanem egyedül érdeke vezette.

¹ V. ö. *Anonymus*: A gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Jogt. közl. 1907. 20 sz.); *Balog Arnold*: Jogászai szempontok a gazdasági cselédekről szóló törvényjavaslatban (Jogt. Közl. 1907. évi 21 sz.)

Tartalomjegyzék:

	Lap
Bevezetés.	
1. §. A büntethetőség kérdése általában — — — — —	3
I. Fejezet. A sztrájk büntetése általában.	
2. §. Büntethető-e a nem-dolgozás — — — — —	10
3. §. Büntethető-e a nem-dolgozás, ha a munkaviszony szabályszerű megszűnése után következik be? — —	10
4. §. Büntethető-e az, aki sokadmagával egyszerre mondja fel a szerződéses viszonyt s annak megszüntével nem dolgozik? — — — — —	12
5. §. Büntethető-e az egyes szerződés nem teljesítése, ha szerződésszegés miatt következik be? — — — — —	14
6. §. Büntethető-e a sztrájk, ha szerződésszegés ad rá okot? — — — — —	16
7. §. Büntethető-e az, aki szerződését megszegve hagyja el munkáját? — — — — —	21
8. §. Büntethető-e a sztrájk, ha a szerződésnek a munkások részéről való megszegésével jár? — — — — —	25
9. §. Büntethető-e a szerződésszegő sztrájkra való felhívás? — — — — —	29
10. §. Büntethető-e a sztrájkra való kényszerítés? — — — — —	31
11. §. Büntethető-e az, aki a sztrájkra való rábírás céljából pelengérezéssel fenyeget, vagy a sztrájkőröt becsületében sérti? — — — — —	35
II. Fejezet. Az egyes ágak alkalmazottjainak sztrájkja.	
12. §. A közfunkcionáriusok sztrájkja — — — — —	37
13. §. A vasuti sztrájk büntetése általában s a külföldön — — — — —	39
14. §. A vasuti sztrájk büntetése nálunk az 1907. évi LXIX. t.c. előtt — — — — —	45
15. §. A vasuti alkalmazottak sztrájkja a ma érvényes jog szerint — — — — —	49
16. §. A mezőgazdasági sztrájk — — — — —	50
III. Fejezet. A sztrájk meggátlásának egyéb eszközei.	
17. §. A munkásnak munkára való kényszerítése — — — — —	59
18. §. A szervezkedés — — — — —	63
19. §. A sztrájkszervezés tilalma — — — — —	66
20. §. A sztrájkpénztár létesítésének tilalma s a sztrájk megakadályozásának más módjai — — — — —	69
Befejezés — — — — —	72

